

Australian Government

Department of Immigration and Citizenship

Pagsisimula ng Buhay sa Australya

Maligayang Pagdating sa

South Australia

Tagalog

Enero 2009

Petsa ng Edisyon: Enero 2009

Mga numero ng telepono: Ang mga numero ng telepono na nagsisimula sa 1800 ay mga libreng tawag kung tatawag mula sa isang pribadong telepono at kapareho ng halaga ng lokal na tawag kung tatawag sa teleponong hinuhulugan na pera. Ang mga numerong nagsisimula sa 13 o 1300 ay kapareho ng bayad ng lokal na mga tawag. Ang ilang numerong nagsisimula sa 1300 at 1800 ay maaari lamang matawagan mula sa labas ng kabiserang siyudad. Ang halaga ng mga tawag mula sa mobile phone ay ayon sa halaga ng mga tawag sa mobile.

Para sa mga numerong hindi nagsisimula sa 13, 1300 at 1800: Kung tatawag mula sa labas ng Australya, i-dial muna ang numerong 61, pagkatapos ay ang area code na hindi kasama ang 0, pagkatapos ang numerong iyong tinatawagan. Kung tumatawag mula sa loob ng Australya ngunit sa labas ng estado o teritoryo, i-dial ang area code, at pagkatapos ay ang numero.

Pagkakaila: Bagama't sinikap ng Department of Immigration and Citizenship (Kagawaran ng Imigrasyon at Pagkamamamayan)(ang kagawaran)at ng mga nag-aambag nito na matiyak na ang materyal sa buklet na ito ay wastong-wasto sa oras ng paglalabas, saklaw ng buklet na ito ang hanay ng mga bagay na palagiang nagbabago. Walang pananagutang aakuin para sa kapabayaang o ano man ang kagawaran at ang mga nag-aambag nito kung sakaling ito ay magdulot ng kawalan o pinsala sa sinuman bilang resulta ng pag-asa sa impormasyong ibinigay sa buklet na ito.

Nilalaman

Panimula.....	5
1. Ano ang kailangang gawin kaagad matapos na dumating.....	6
A. Mag-aplay para sa Tax File Number	6
B. Magrehistro sa Medicare at pag-isipan ang pagkuha ng pribadong segurong pangkalusugan	7
C. Magbukas ng account sa bangko.	8
D. Magrehistro sa Centrelink.....	8
E. Kontakin ang Serbisyo kaugnay ng Gawaing Pangkalusugan	9
F. Magrehistro para sa pag-aaral ng Ingles	9
G. Ipalista ang iyong mga anak sa isang paaralan.....	9
H. Mag-aplay para sa lisensiya sa pagmamaneho	9
2. Tulong sa wikang Ingles.....	11
Mga serbisyong kaugnay ng pagsasalin at pag-iinterprete	11
Pag-aaral ng Ingles para sa mga Matanda	12
3. Mga Serbisyong Pangkagipitan	15
Pulisya.....	15
Ambulansiya.....	15
Brigada ng Bombero	16
Iba pang mga numerong pangkagipitan.....	16
4. Saan makakakuha ng tulong.....	17
Adult Migrant English Program (AMEP - Programa sa Wikang Ingles para sa Matandang Migrante)	17
Mga Migrant Resource Centre at Migrant Service Agency o mga Ahensiyang nauukol sa mga Serbisyong Pang-migrante.....	17
Mga etniko at pangkomunidad na samahan	18
Mga serbisyo para sa mga kabataan	21
Tulong na Pambatas	22
Mga karapatang pangmamimili	22
Lokal na Konseho.....	23
Ang Pangrehiyong Serbisyong Pang-impormasyon ng Pamahalaang Australya (AGRIS) ..	23
Tulong pangkagipitan	23
Paghahanap ng mga kamag-anak	24
Pagpapayo sa telepono sa oras ng krisis.....	24
Kasal at iba pang pakikipagrelasyon.....	24
Pagpapayo para sa mga taong nakaranas ng labis na pagpapahirap at trauma.....	25
Mga serbisyong pampinansiya.....	25
Tax Help (Tulong sa Buwis)	26
5. Kaugalian at batas sa Australya.	27
Mga responsibilidad at prinsipyo	27
Pagkapantay-pantay at laban sa diskriminasyon	27
Mga kriminal na pagkakasala.....	28
Pagmamaneho	30
Paghitit at pag-inom ng mga bawal na gamot	31
Kapaligiran	31
Ingay.....	31
Mga Hayop	32
Pakikipagkita at pakikipag-usap sa mga tao	32
Magalang na Gawi	32
Pananamit	33
Karaniwang mga kasabihan sa Australya	33
6. Pabahay	34

Pag-upa sa pribadong bahay o flat	34
Mga karapatan at katungkulan ng mga Nangungupahan.	34
Pagbili ng bahay o flat	35
Public Housing (Pampublikong Pabahay)	35
Pangkagipitang Pabahay	36
Mga Mahalagang Serbisyong Pambahay	36
7. Pagtatrabaho.	38
Paghahanap ng trabaho.....	38
Mga Serbisyo ng Job Network	38
Karagdagang impormasyon	39
Department of Further Education, Employment, Science and Technology (Kagawaran ng Karagdagang Edukasyon, Pagtatrabaho, Agham at Teknolohiya)	40
Mga Kwalipikasyon.....	40
Mga Kondisyon sa Pagtatrabaho (mga karapatan ng tagapag-employo/empleyado).....	41
Superannuation	42
Pagbubuwis.....	42
8. Kasiguruhang panlipunan.	45
Mga panahon ng paghihintay	45
Crisis Payment para sa mga pumasok sa ilalim ng programang humanitarian	46
Family Assistance payments (Mga Kabayang Tulong Pampamilya)	46
Mga kabataan.....	47
Isang taong makikitungo sa Centrelink o sa Opisina ng Tulong para sa iyo.....	47
Mga Karapatan at mga Katungkulan.....	47
Mga Opisyal para sa Serbisyong Multikultural ng Centrelink	48
Higit pang impormasyon.....	48
9. Sasakyan.....	50
Sasakyang Pampubliko.....	50
Pribadong mga sasakyan.....	50
10. Edukasyon at pangangalaga sa bata.....	52
Pangangalaga sa bata	52
Mga Paaralan	53
Mga batang hindi nagsasalita ng wikang Ingles.....	53
Mga Interpreter.....	54
Pagpapalista.....	54
Bokasyonal na Edukasyon	54
Mga unibersidad.....	55
11. Ang sistemang pangkalusugan	56
Medicare.....	56
Centrelink Health Care Card (Kard para sa Pangangalaga ng alusugan mula sa Centrelink)	56
Pribadong segurong pangkalusugan.....	56
Medikal na tulong	57
Community Health Centres (Mga Sentrong Pangkalusugan sa Komunidad).....	58
Kalusugang Pangkaisipan.....	58
Mga serbisyo para sa mga taong mula sa magkakaibang kultura at lengguwahe.....	59
Kaligtasang pambata at pag-iwas sa aksidente	59
Pagbabakuna	59
Mga Serbisyong nauukol sa Pangangalaga ng Ngipin.....	60
Paglapit sa Serbisyong nauukol sa Pangangalaga sa Matanda	60
Karagdagang impormasyon	61
12. Libangan at Media.....	62
Mga gawain sa labas.....	62
Media.....	62
Internet	63

13. Kagawaran ng Imigrasyon at Pagkamamamayan	64
Pagkamámamayán sa Australya.....	64
Resident return visa o <i>visa</i> para makabalik ang residente	65
Mga pagbisita ng pamilya sa Australya.....	65
14. Lokal na pamahalaan at mga serbisyong pangkomunidad.....	66
Mga serbisyong pangkomunidad	66
Mga serbisyong Multikultural.....	66
Mga Aklatan	66
Iba pang mga serbisyo	66
Higit pang impormasyon.....	66

Panimula.

Maligayang pagdating sa Australya at lalong-lalo na sa South Australia.

Ang Australyano, Estado, Teritoryo at mga Lokal na Pamahalaan ng Australya kasama ng mga di-pampamahalaang mga ahensiya ay nagbibigay sa mga naninirahan sa Australya ng malawak na hanay ng mga serbisyo. Ang buklet na ito ay magbibigay sa iyo ng simpleng ideya sa uri ng mga serbisyo at tulong na maaari mong makuha at kung saan ka maaaring pumunta para sa pagpapayo. Ang mga taong kabilang sa ilalim ng sistemang refugee at humanitarian ay kailangan basahin ang impormasyon na tanging inilaan para sa kanila ng Department of Immigration and Citizenship (DIAC)(Kagawaran ng Imigrasyon at Pagkamamamayan).

Ang buklet na ito ay nakatuon para sa lahat ng inaasahan at bagong dating na mga migrante sa Australya na may partikular na pagtuon ng pansin sa mga permanenteng migrante at mga dumating sa ilalim ng sistemang 'humanitarian'. Kailangan basahin ng mga taong kabilang sa ilalim ng sistemang refugee at humanitarian ang impormasyon na tanging inilaan para sa kanila ng Department of Immigration and Citizenship (DIAC)(Kagawaran ng Imigrasyon at Pagkamamamayan).

Madalas na magiging mahirap na magawang angkop para sa lahat ng mga mambabasa ang lahat ng impormasyon sa buklet na ito. Mahalaga na tandaan na ang ilang mga permanenteng migrante at karamihan sa mga may hawak na pansamantalang *visa* ay maaaring hindi makakuha ng lahat ng mga serbisyo.

Mangyari lamang na maglaan ng oras upang mabasa nang maingat ang buklet na ito. Naniniwala kami na ito ay makatutulong sa pagsisimula ng iyong bagong buhay sa Australya. Kailangan mong gamitin ang pinakahuling edisyon, na makukuha mula sa maraming tagapagbigay ng serbisyo para sa mga bagong dating mula sa website na may pamagat na "Living in Australia" o Buhay sa Australya mula sa mga pahina ng website na: www.immi.gov.au/living-in-australia. Iminumungkahi namin na basahin mo muna ang Tsapter (*kabanata*) 1-4. Ito ay tungkol sa mga isyung may tanging kinaukulan sa iyong mga unang linggong paninirahan sa Australya.

Ang mga bagay na iyong kakaharapin sa iyong pagsisimula ng bagong buhay sa Australya ay pawang mahirap at pabago-bago. May mga paghamon at mayroon ding mga gantimpala. Sa bandang huli ang iyong tagumpay ay nakabatay sa iyong sariling pagsisikap gayundin sa tapat na kalooban ng mga taong handang tumulong sa iyo. Maligayang pagdating at hangad namin ang iyong tagumpay!

1. Ano ang kailangang gawin kaagad matapos na dumating

Nasa ibaba ang listahan ay ilang sa mga mahalagang bagay na kailangan mong gawin sa lalong madaling panahon matapos na dumating sa Australya. Tsekan ang bawa't bagay kapag nagawa mo na ito.

Ang Iyong Checklist	✓
A. Mag-aplay para sa Tax File Number	☐
B. Magrehistro sa Medicare at pag-isipan ang pagkuha ng pribadong segurong pangkalusugan	☐
C. Magbukas ng account sa bangko	☐
D. Magrehistro sa Centrelink	☐
E. Kontakin ang Serbisyo kaugnay ng Gawaing Pangkalusugan	☐
F. Magrehistro para sa pag-aaral ng Ingles	☐
G. Ipalista ang iyong mga anak sa isang paaralan	☐
H. Mag-aplay para lisensya sa pagmamaneho	☐

Basahin ang Tsapter 2, *Tulong sa wikang Ingles* para sa impormasyon tungkol sa mga serbisyong pang-interpretate at pagsasalin ng mga dokumento.

Basahin ang Tsapter 4, *Saan makakakuha ng tulong* para sa impormasyon tungkol sa mga organisasyong maaaring makatulong sa iyo kaugnay ng paninirahan.

A. Mag-aplay para sa Tax File Number

Ito ang unang gawin. Upang makatanggap ng kita sa Australya, kailangan mo ng **Tax File Number (TFN)**. Kabilang sa kita ang mga sahod o suweldo mula sa trabaho, mga kabayaran mula sa pamahalaan, at perang kinita mula sa mga pamumuhunan kabilang ang interes sa savings accounts.

Paano mag-aplay para sa Tax File Number

Sa Australya, maaari kang tumawag sa **Australian Taxation Office (ATO)** (Opisina ng Pagbubuwis sa Australya) at humiling na ikaw ay padalhan ng porma ng aplikasyon. Sa ibang paraan, maaari kang mag-aplay para sa TFN sa website ng ATO 24 na oras sa isang araw 7 araw sa isang linggo. Ang mga porma ng aplikasyon ay maaari ding makuha mula sa ATO o mga opisina ng Centrelink na nakalista sa White Pages na direktoryo ng telepono.

Australian Taxation Office (ATO) – mga detalye ng pagkontak

Telepono 13 2861

Mag-aplay para sa TFN sa internet

[Pagrerehistro para sa TFN sa pamamagitan ng internet](#)

Mag-aplay nang personal

[Sa mga opisina ng Centrelink](#)

Sa website ng ATO

www.ato.gov.au

Tunghayan ang Tsapter 7, *Pagtatrabaho*, para sa karagdagang impormasyon tungkol sa pagbubuwis.

B. Magrehistro sa Medicare at pag-isipan ang pagkuha ng pribadong segurong pangkalusugan

Nagbibigay ang Pamahalaan ng Australya ng tulong para sa mga gastos sa pagpapagamot sa pamamagitan ng panukalang tinatawag na **Medicare**. Nagbibigay din ang pamahalaan ng tulong para sa gastos ng karamihang gamot sa ilalim ng Pharmaceutical Benefits Scheme (PBS). Ang Medicare at PBS ay pinangangasiwaan ng Medicare Australia

Ikaw ay maaaring maging karapat-dapat na maging miyembro ng Medicare at kagyat na makakuha ng mga serbisyo at programa para sa pangangalaga ng kalusugan. Kabilang dito ang libreng pangangalaga sa publikong ospital, tulong sa halaga ng pangangalaga sa labas ng ospital at gayundin ng tulong sa halaga ng mga gamot. Mahalagang malaman na hindi lahat ng mga migrante ay karapat-dapat makakuha ng tulong mula sa Medicare at kailangan mong kontakin ang Medicare kung ikaw ay karapat-dapat.

Ang Medicare ay mayroong **Kit na Pang-impormasyon** na isinalin sa 19 na iba't ibang wika at makukuha sa wikang Ingles, Braille at sa audio CD at cassette. Ito ay nagpapaliwanag tungkol sa Medicare at iba pang mga pampamahalaang serbisyo sa kalusugan at mga pangangailangan upang maging karapat-dapat na makakuha ng mga benepisyo at kabayaran. Tandaan na humingi nito kung ikaw ay pupunta sa isang lokal na opisina ng Medicare, Migrant Resource Centre o bumibisita sa website.

Paano Makakapagpatala Sa Medicare

Upang makapagparehistro sa Medicare, kailangan mong pumunta sa isang opisina ng Medicare 7 hanggang 10 araw makalipas na ikaw ay dumating sa Australya at dalhin ang iyong pasaporte, mga dokumento sa pagbibiyahé at permanenteng visa. Kung matugunan ang lahat ng mga pangangailangan sa pagpaparehistro, ikaw ay maaaring bigyan ng numero ng iyong Medicare kard upang magamit hanggang sa dumating ang iyong kard sa pamamagitan ng koreo makalipas ang halos 3 linggo. Sa karamihang kaso ikaw ay magbabayad para sa medikal na pangangalaga at pagkatapos ay makatatanggap ng refund para sa ilang bahagi ng kabayaran. **Kung kailangan ang kagyat na pagpapatingin sa doktor**, maaari kang magrehistro sa Medicare nang hindi na kailangang maghintay ng 7 hanggang 10 araw at humingi ng pansamantalang numero.

Ang **pangkagipitang pagpapagamot** ay maaaring magawa sa loob ng 24 na oras mula sa mga departamentong 'Casualty' o 'Emergency' ng mga pampublikong ospital.

Medicare - mga detalye ng pagkontak

Sa pamamagitan ng telepono

13 2011

Nang personal

[Mga opisina ng Medicare](#)

Medicare Office
30 Currie Street
ADELAIDE SA 5000

Information kit ng Medicare

(makukuha sa mga wikang maliban sa Ingles)

[Information Kit](#)

Website ng Medicare

www.medicareaustralia.gov.au

Bilang karagdagan sa Medicare, maraming iba't ibang mapagpipiliang mga pribadong segurong pangkalusugang pondo na nagbibigay ng mga opsyon na sumasaklaw sa mga serbisyong hindi saklaw ng Medicare, gaya hal., pangangalaga sa ngipin, karamihan sa pangangalaga sa mata at sasakyang pang-ambulansiya.

Para sa higit pang impormasyon tungkol sa pribadong segurong pangkalusugan, basahin ang Tsapter 11, *Ang Sistemang Pangkalusugan*.

C. Magbukas ng account sa bangko.

Sa Australya, itinatabi ng mga tao ang kanilang pera sa bangko, building society o credit union. Karamihan sa kinikita kabilang ang sahod sa trabaho at mga benepisyo mula sa pamahalaan ay ibinabayad nang direkta sa isang account. Gumagamit ang mga taga-Australya ng mga bankcard o credit card para sa maraming mga layunin.

Maipapayo na magbukas ng account sa bangko, building society o credit union **sa loob ng 6 na linggo ng iyong pagdating**, dahil kadalasan ay kailangan mo lang ng pasaporte bilang pagkakakilanlan (I.D). Matapos ang 6 na linggo, kakailanganin mo ng karagdagang I. D. upang magbukas ng account at maaari kang mahirapan kung ikaw ay walang ibang dokumento. Abisuhan ang iyong bangko ng tungkol sa iyong Tax file Number (TFN) upang maiwasan ang mas mataas na halaga ng pagbubuwis sa interes na kinita.

Para sa karagdagang impormasyon tungkol sa pagbubukas ng account sa bangko bisitahin ang website na nasa ibaba.

[Smarter Banking – pakinabangan nang husto ang inyong pera](#)

www.bankers.asn.au

D. Magrehistro sa Centrelink

Ang tulong para sa paghahanap ng trabaho, mga kabayaranang nauukol sa kasiguruhang panlipunan at iba pang tulong ay ibinibigay sa pamamagitan ng ahensiya ng pamahalaan na tinatawag na **Centrelink**. Ang mga bagong dating na residente ay maaaring magrehistro sa Centrelink upang makakuha ng tulong para sa paghahanap ng trabaho, pagkilala ng kwalipikasyon sa mga kasanayan sa ibang bansa at mga angkop na kurso. Ang Centrelink ay mayroon ding mga porma ng aplikasyon para sa Tax File Number at makatutulong upang mailagak mo ang iyong aplikasyon sa Opisina ng Pagbubuwis, upang hindi maantala ang pagkuha ng anumang kabayaran. Ang mga kabayaran ay maaaring ibigay mula sa araw ng iyong pagkontak sa Centrelink. Upang mabayaran mula sa araw na ikaw ay dumating sa Australya kailangang mong kumontak sa araw na ito at maglagak ng claim sa loob ng 14 na araw.

Ang mga taong pumasok sa ilalim ng programang *humanitarian* ay karapat-dapat para sa Crisis Payment mula sa Centrelink. Kailangang mag-claim ang taong ito sa loob ng 7 araw ng pagdating sa Australya o kumontak sa Centrelink na may balak mag-claim sa loob ng 7 araw ng pagdating at maglagak ng claim sa loob ng 14 na araw ng pagkontak na iyon. Para sa karagdagang impormasyon basahin ang Tsapter 8, *Kasiguruhang panlipunan*.

Kung ikaw ay may mga anak, maaaring ikaw ay karapat-dapat para sa mga kabayaranang nauukol sa Tulong Pampamilya na pinondohan ng pamahalaan upang makatulong sa halaga ng pagpapalaki sa mga anak.

Centrelink – mga detalye ng pagkontak

Telepono 13 1021

Tulong para sa mga wikang maliban sa Ingles 13 1202

Personal [Mga opisina ng Centrelink](#)

Centrelink website www.centrelink.gov.au

Para sa bagong dating na mga migrante
[Lumipat ka ba kamakailan sa Australya upang manirahan](#)

Impormasyon sa mga ibang wikang maliban sa Ingles

[Tulong para sa Centrelink – kami ay nagsasalita ng iyong wika](#)

Para sa higit pang impormasyon, basahin ang Tsapter 2, *Tulong sa wikang Ingles*, Tsapter 7, *Pagtatrabaho*, at Tsapter 8, *Kasiguruhang panlipunan*.

E. Kontakin ang Serbisyo kaugnay ng Gawaing Pangkalusugan

Kung ikaw ay pumirma sa isang **Health Undertaking** (Form 815) sa kahilingan ng koreong pang-ibayong dagat ng Department of Immigration and Citizenship(DIAC), kailangan mong tawagan ang Health Undertaking Service matapos na ikaw ay dumating sa Australya.

Kapag nakontak mo ang Health Undertaking Service aabisuhan ka nila kaugnay ng pinakamalapit na Health Authority Clinic kung saan maaaring isagawa ang iyong kasunod na mga medikal na pagpapasuri.

Health Undertaking Service

1800 811 334

(9n.u. – 4n.h., Lunes - Biyernes)

F. Magrehistro para sa pag-aaral ng Ingles

Ang **pakikipag-usap sa wikang Ingles ay napakahalaga** at susi sa iyong matagumpay na paninirahan. Kung ikaw ay hindi nakakapagsalita ng wikang Ingles, lubos namin ka naming hinihikayat na mag-aral sa lalong praktikal na panahon matapos na ikaw ay dumating.

Ang mga kursong nauukol sa wikang Ingles para sa mga bagong dating sa Australya ay ibinibigay sa ilalim ng **Adult Migrant English Program (AMEP)** o Programang Ingles para sa mga Matandang Migrante. Bilang isang bagong residente, maaari kang makakuha ng libreng pag-aaral ng wikang Ingles na aabot hanggang 510 oras. Ang AMEP ay nagbibigay ng ilang mga mapagpipilian upang ikaw ay makapag-aral pa rin ng wikang Ingles kung ikaw ay may trabaho, pamilya o iba pang mga responsibilidad. **Magrehistro sa lalong madaling panahon** o maaaring hindi mo magamit ang iyong karapatan para sa mga klase!

Para sa higit pang impormasyon, basahin ang Tsapter 2, *Tulong sa wikang Ingles*

G. Ipalista ang iyong mga anak sa isang paaralan

Sa ilalim ng batas sa Australya, kinakailangang pumasok sa paaralan ang mga batang nasa pagitan ng 5 hanggang 15 taon ang edad. Kailangan mong ipalista ang iyong mga anak sa paaralan sa lalong madaling panahon. Para sa higit pang impormasyon, basahin ang Tsapter 10, *Edukasyon at pangangalaga sa anak*.

H. Mag-aplay para sa lisensiya sa pagmamaneho

Kung ikaw ay may visa para sa pagiging permanenteng residente at may kasalukuyang lisensiya sa pagmamaneho mula sa ibang bansa, sa wikang Ingles o may isang opisyal na salin mula sa isang matatanggap na pinagmulan, ikaw ay papahintulatang magmaneho sa unang 3 buwan matapos ang pagdating. Pagkatapos nito, kung gusto mong magmaneho, kailangan mong kumuha ng angkop na lisensiya sa pagmamaneho sa Australya. Kadalasan kakailangan nito na ikaw ay pumasa sa isang pagsusulit sa kaalaman, isang praktikal na iksamen sa pagmamaneho, at isang pagsusuri sa paningin. Sa Australya, ang mga lisensiya sa pagmamaneho ay ibinibigay ng mga pamahalaang estado at teritoryo.

Kung ikaw ay walang lisensiya mula sa ibang bansa kailangan mong pumasa sa Driver Knowledge test upang makakuha ng lisensiya upang matuto o learner's permit.

Sa South Australia, ang mga Customer Service Centre ng [Transport SA](#) ay may pananagutan para sa pag-iisyu ng mga lisensya sa pagmamaneho at rehistrasyon ng mga sasakyan. May mga pasilidad na maaaring magamit upang masuri ang kaalaman at pang-unawa sa mga patakaran sa kalsada ng South Australia na nakasalin sa 24 na mga wikang maliban sa Ingles.

Maaari mo ring kontakin ang iyong pinakamalapit na tanggapan ng Customer Service Centre na nakalista sa [White Pages](#) na direktoryo ng telepono sa seksyong 'Transport SA'.

EDS Centre
108 North Terrace
ADELAIDE SA 5000
Website: www.transport.sa.gov.au

Mangyari lamang na bigyang pansin: Sa Australya ay may mga mahigpit na batas na nararapat mong sundin kaugnay ng trapik at pagmamaneho nang nakainom. Para sa higit pang impormasyon, basahin ang Tsapter 5, *Kaugalian at batas sa Australya*.

Para sa opisyal na pagsasalin ng isang lisensiya sa pagmamaneho basahin ang Tsapter 2, Tulong sa wikang Ingles.

2. Tulong sa wikang Ingles

Mga serbisyong kaugnay ng pagsasalin at pag-iinterpretar

Pag-iinterpretar

Ang **Translating and Interpreting Service (TIS National)** ay makakapagbigay ng interpreter sa telepono sa mahigit na 120 mga lengguwahe at wika. Maaari kang tumawag sa Pambansang TIS National sa halaga lamang ng lokal na tawag (maaaring magkaiba ang singil sa mga tawag na mula sa mobile). Ang Pambansang TIS National ay maaaring tawagan sa loob ng 24 na oras sa isang araw, 7 araw sa isang linggo at makatutulong sa mga sitwasyong pangkagipitan mula saan mang lugar sa Australya.

Kung hindi ka makapagsalita o makaintindi ng Ingles at kailangan mong makipag-usap sa isang ahensiya ng pamahalaan, hilingin sa kanila na kumontak sa Pambansang TIS National upang matulungan ka na makipag-usap sa kanila. Karaniwan ay gumagamit ng interpreter sa telepono ngunit kung kinakailangan, ang mga ahensiya ng pamahalaan ay maaaring gumawa ng pagsasaayos na naroroon ang interpreter nang personal. Ang ahensiya ng pamahalaan ang dapat magbayad para sa gastos ng interpreter. Tiyakin na inalam mo ang mga oras ng opisina ng ahensiya ng pamahalaang nais mong kausapin bago ka tumawag.

Kung ikaw ay may problema sa pag-intindi sa mga automatikong sistema ng telepono ng mga ahensya ng pamahalaan, kung gayon, tawagan nang direkta ang Pambansang TIS National at tutulungan ka nila.

Kung kailangan mo ang tulong ng interpreter kung ikaw ay nagpapakonsulta sa iyong doktor maaari mong hilingin sa kanila na kontakin ang Pambansang TIS National sa Doctor's Priority Line upang makakuha ng interpreter sa pamamagitan ng telepono. Maaari ding mag-book ang doktor para sa isang on-site interpreter kung kinakailangan.

Translating and Interpreting Service (TIS National) **131 450**

TIS National website www.immi.gov.au/tis

Kung nais mong kumontak sa Centrelink at kailangan mo ang tulong ng interpreter, maaari kang tumawag nang direkta sa Centrelink sa:

Centrelink (upang makakuha ng tulong ng interpreter) **13 1202**

Website ng Centrelink www.centrelink.gov.au

Kailangan ko ng 'interpreter card'

Ang Pambansang TIS National ay gumagawa ng "I need an interpreter card" upang magamit ng mga taong hindi Ingles ang tubong wika na nangangailangan ng tulong ng interpreter. Ang card na kasinglaki ng wallet ay may Simbolo ng Pambansang interpreter, ay inilaan upang makatulong sa mga taong hindi Ingles ang tubong wika kung kailangan nilang makipag-ugnayan sa mga ahensya ng pamahalaan, mga grupong pangkomunidad at mga negosyo, Simple lamang na maipakikita ng mga taong hindi Ingles ang tubong wika upang ipagbigay-alam na kailangan nila ng interpreter.

Maaaring isulat sa harap ng card ng taong hindi Ingles ang tubong wika ang nais niyang wika at sa kabilang bahagi naman ay nakasulat ang mga detalye ng pagkontak sa Pambansang TIS National. Ang card ay maaaring magamit ng kahit sinuman sa Australya na nagsasalita ng wikang maliban sa Ingles at nangangailangan o nagnanais na gumamit ng interpreter upang makipag-usap.

Ibinibigay ng Pambansang TIS National ang mga card nang libre sa iba't ibang mga ahensya ng pamahalaan, mga grupong pangkomunidad, at mga ahensyang hindi nagpapatubo upang ipamahagi sa kanilang mga kliyenteng hindi Ingles ang tubong wika sa antas ng komunidad. Maaaring mag-order ng mga card sa pamamagitan ng email mula sa pangkat ng TIS National Client Liaison at Promotions sa tispromo@immi.gov.au

Tandaan: Sa pangkalahatan ang Pambansang TIS National ay gumagana batay sa bayad para sa serbisyo at maaaring maging angkop ang mga bayad para sa pag-iinterpretar.

Ang Pambansang TIS National ay tumatanggap ng mga katanungan mula sa mga residente at mamamayang Australyano na interesadong maging mga kontratistang interpreter, na nagbibigay ng mga serbisyong pang-interpretar batay sa kontrata sa mga miyembro ng Australyanong komunidad na nagsasalita ng mga wikang maliban sa Ingles. Kung ikaw ay may mahusay na mga kasanayan sa Ingles at isa man lamang sa ibang wika, maaari mong isaalang-alang na mag-aplay upang maging isang kontratistang interpreter sa Pambansang TIS National. Para sa karagdagang mga detalye maaari mong kontakin ang Contract Manager ng Pambansang TIS National sa 1300 132 621 kaugnay ng pagrerekluta ng interpreter at mga kondisyong pantrabaho.

Pagsasalin ng iyong mga mahahalagang dokumento

Ang isang buod /halaw na pagsasalin sa wikang Ingles ng ilang mga dokumento na iyong kakailanganin sa iyong paninirahan sa Australya ay maaaring ibigay nang walang bayad ng Department of Immigration and Citizenship(DIAC) (Kagawaran ng Imigrasyon at Pagkamamamayan). Maaaring kabilang sa mga dokumentong ito ang mga sertipiko ng kapanganakan at kasal, lisensiya sa pagmamaneho, mga kwalipikasyon sa pag-aaral, at mga *reference* sa pagtatrabaho.

Kung nais mong makakuha ng libreng mga pagsasalin, kailangang ikaw ay isang permanenteng residente o mamamayang Australyano at kailangang kang humiling nito sa loob ng dalawang taon ng iyong pagdating o pagiging permanenteng residente. Kailangan mong ilagak ang iyong kahilingan para sa pagsasalin sa pamamagitan ng tagapagbigay serbisyo ng Adult Migrant English Program (AMEP) (tignan sa ibaba).

Ang pagsasalin ng ibang mga dokumento ay maaaring isaayos sa pamamagitan ng akreditadong tagapagsalin batay sa may bayad na serbisyo. Para sa listahan ng mga akreditadong mga tagapagsalin sa iyong wika, bisitahin ang website ng Pambansang Autoridad ng Akreditasyon para sa mga Tagapagsalin at Interpreter (NAATI) sa:

NAATI Hotline

1300 557 470

NAATI website

www.naati.com.au/

Pag-aaral ng Ingles para sa mga Matanda

The Adult Migrant English Program (AMEP)

Ang pag-aaral ng Ingles ay isa sa mga pinakapangunahin at pinakamahalagang hakbang na maaari mong magawa upang makapanirahan nang matagumpay sa Australya at matamo ang iyong mga hangarin. Kung ikaw ay karapat-dapat, ang AMEP ay makapagbibigay ng batayang pagtuturo sa wikang Ingles na magagamit mo para sa pang-araw araw na pakikipag-unayan sa lipunan at sa ilang mga kalagayang pantrabaho.

Kung ikaw ay maging kwalipikado para sa AMEP maaari kang mag-aral ng Ingles na tatagal nang hanggang 510 oras, o hanggang sa maaari mo nang magamit ang wikang Ingles, o kung alinman ang mauna. Kung ikaw ay dumating sa ilalim ng sistemang 'humanitarian' na nagkaroon ng mahirap na karanasan katulad ng pagpapahirap o troma bago dumating sa Australya, o nakaabot lamang ng mababang pormal na pag-aaral, maaari kang makakuha ng karagdagang pag-aaral ng wikang Ingles.

Kailangang suriin ang iyong mga kasanayan sa pagsasalita, pagbabasa, pagsusulat at pakikinig sa wikang Ingles upang malaman kung ikaw ay karapat-dapat para sa mga klase ng AMEP. Kung ang iyong Ingles ay hindi nasuri sa ibayong dagat bilang bahagi ng iyong aplikasyon sa migrasyon, ito ay susuriin kapag ikaw ay nagrehistro para sa mga klase ng AMEP sa Australya.

Kailangan kang magrehistro para sa mga klase ng AMEP sa iyong lokal na tagapagbigay ng serbisyo ng AMEP sa loob ng tatlong buwan ng pagdating sa Australya o pagiging permanenteng residente. Kailangan kang magsimula sa mga klase sa loob ng isang taon, at

kung hindi ay hindi ka maaaring makapag-aral ng Ingles sa AMEP. Kapag ikaw ay rehistrado na, maaari mong ipagpaliban ang pagsisimula ng iyong mga klase sa Ingles kung magiging mahirap para sa iyo na dumalo sa mga ito dahil sa iyong pamilya, trabaho o iba pang mga pananagutan.

Ang AMEP ay nagbibigay ng ilang mga pamamaraan upang matuto. Maaari kang dumalo sa mga klase nang full-time or part-time, sa araw, sa gabi o sa weekend. Ang mga klase ay ginaganap sa mga syudad at mga lugar sa kanayunan. Maaari kang mag-aral ng Ingles sa bahay sa pamamagitan ng 'Distance Learning' sa pamamagitan ng tulong ng isang tyutor sa bahay. Kung ikaw ay may mga anak na hindi pa puwedeng pumasok sa iskuwela maaaring magsaayos ang iyong tagapagbigay-serbisyo ng libreng childcare habang ikaw ay nasa klase.

Enquiries Line

131 881

AMEP website

www.immi.gov.au/amep

Settlement Services Locator

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/index.htm

Kung nais mong magparehistro o alamin kung ikaw ay karapat-dapat sa AMEP, kontakin ang iyong pinakamalapit na tagapag-bigay-serbisyo (nakalista sa ibaba).

TAFE SA English Language Services (ELS)

nagbibigay ng AMEP sa pamamagitan ng Vocational Preparation Programs sa anumang kampus ng TAFE SA sa buong estado kung saan may pangangailangan. Sa kasalukuyan kabilang sa mga ito ang Regency, Croyden, ang Riverland, Mt Gambier at Murray Bridge.

Rehiyon ng Adelaide CBD

LM Training Specialists Pty Ltd
Level 7, 68 Grenfell Street
PO Box 3641
ADELAIDE SA 5000
Tel: 8100 7200
Fax: (08) 8100 7299

Para sa karagdagang impormasyon kumontak sa:
Tel: **8226 6555**

Ang iyong Migrant Resource Centre (Basahin ang Tsapter 4, *Saan makakakuha ng tulong*) at Centrelink (basahin ang Tsapter 7, *Pagtatrabaho*) ay may impormasyon tungkol sa AMEP at iba pang mga paraan upang mapabuti ang iyong Ingles.

Iba pang mapagpipilian para sa pag-aaral ng wikang ingles

Ang pag-aaral ng wikang Ingles ay maaari ding makuha sa pamamagitan ng nakalaang mga programa na pinangangasiwaan ng Department of Education, Employment and Workplace Relations (DEEWR) at ng mga pamahalaang estado/teritoryo. Ang DEEWR ay may 2 programang panglenguwahe kaugnay ng trabaho para sa mga taong may sapat na gulang upang magtrabaho (15 – 64 taon).

Ang una ay ang **Language, Literacy and Numeracy Program (LLNP)** (Programa para sa Lenguwahe, Karunungan Bumasa, Sumulat at Bumilang) na nagbibigay ng hanggang sa 800 oras na pagsasanay sa wika, karunungan bumasa, sumulat at bumilang para doon sa mga nahihirapang humanap ng trabaho dahil sa mga balakid na bunga ng mababang antas ng karunungan bumasa at sumulat o kakahayan sa wikang Ingles.

Ikaw ay maaaring maging karapat-dapat sa LLNP kung ikaw ay nakatapos na ng isang kurso ng AMEP o ikaw ay hindi karapat-dapat para sa AMEP. Kabilang sa LLNP ang pagsusulat, pagsasalita, pakikinig at pagbabasa sa wikang Ingles, matematika at bokasyonal na pag-aaral na makatutulong sa iyo sa paghahanap ng trabaho. Upang maging karapat-

dapat ikaw ay kinakailangang nakarehistro bilang isang Naghahanap ng Trabaho sa Centrelink.

Centrelink 13 1021

Kung ikaw ay hindi nakakapagsalita ng wikang Ingles 13 1202

LLNP – mga pahina sa internet www.centrelink.gov.au/internet/internet.nsf/services/literacy_numeracy.htm

Ang pangalawa ay ang programang **Workplace English Language and Literacy (WELL)** na nagbibigay ng pondo sa mga organisasyon upang magsanay ng mga manggagawa sa wikang Ingles, karunungan bumasa at sumulat at mga kasanayan sa karunungan bumilang.

WELL Program 1300 363 079

Website www.deewr.gov.au

Ang DEEWR ay nagbibigay din ng masinsinang pagtuturo ng wikang Ingles para sa karapat-dapat na bagong dating na mga mag-aaral na mababa sa 18 taon ang edad sa ilalim ng **programang English as a Second Language for New Arrivals (ESL-NA)**. Layunin ng programa na mapagbuti ang mga pagkakataong pang-edukasyon at mga resulta ng bagong dating na mga mag-aaral na di-Ingles ang tubong wika sa pamamagitan ng pagpapaunlad ng kanilang kakayahan sa wikang Ingles at pagtulong ng kanilang pakikilahok sa mga pangunahing gawaing pang-edukasyon.

ESL-NA Program 1300 363 079

Website www.deewr.gov.au

May mga kursong nauukol sa wikang Ingles na maaaring makuha sa pamamagitan ng ibang mga institusyong pang-edukasyon at sentrong pangkomunidad. Basahin ang Tsapter 7, *Pagtatrabaho* at Tsapter 10, *Edukasyon at pangangalaga sa bata*, sa ilalim ng *Bokasyonal na edukasyon*.

3. Mga Serbisyong Pangkagipitan

Sa kagipitan, tumawag sa **000**, para sa:

- [Police](#) (Pulisya)
- [Ambulance](#) (Ambulansiya)
- [Fire Brigade](#) (Bombero)

Ang mga tawag sa **000** (tatlong zero) ay libre. Maghanda sa pagbibigay ng iyong pangalan, tirahan at numero ng telepono (kung ikaw ay mayroon), at ng uri ng serbisyo na kailangan mo.

Kung ikaw ay hindi nakapagsasalita ng Ingles, sabihin muna sa opereytor kung anong tulong ang iyong kailangan (sabihin lamang na “**Police**”, “**Ambulance**” o “**Fire**”) at pagkatapos ay sabihin ang iyong lengguwahe. Ikaw ay ikokonekta sa Translating and Interpreting Service (TIS National) (Serbisyong Tagapagsalin at Tagapag-interpretar), kaya huwag ibababa ang telepono. Pagkatapos ay tutulungan ng interpretar ang serbisyo ng pulisya, bombero o ambulansiya upang makuha ang mga detalye ng iyong tinitirhan at iba pa.

Pulisya

Sa isang **kagipitan**, tumawag sa **000** at hilingin ang “**Pulisya**”.

Para sa mga **di-kagyat** na usapin, tumawag sa **131 444** o sa iyong lokal na istasyon ng pulisya. Ang kanilang mga numero ay nakalista sa seksiyon ng ‘Police stations’ ‘Mga Istasyon ng Pulisya’ sa White Pages na direktoryo ng telepono. Walang bayad para sa mga serbisyo ng pulisya.

Ang pulisya sa Australya ay hindi konektado sa puwersang militar at walang ginagampanang papel sa pulitika. Layunin nila na protektahan ang buhay at ari-arian sa komunidad, hadlangan at manmanan ang krimen at pangalagaan ang kapayapaan. Ang pulisya ay maaaring mamagitan sa mga isyung pampamilya kung saan may pagtatalo sa tahanan o pangamba kaugnay ng pisikal, seksuwal o sikolohikal na pang-aabuso.

Ambulansiya

Kung kailangan mo ng ambulansiya, tumawag sa **000** at hilingin ang “**Ambulansiya**”. Ang mga ambulansiya ay nagbibigay ng pangkagipitang sasakyan patungo sa ospital at kagyat na atensiyong medikal. Tandaan, **HUWAG IBABA** ang telepono kung ikaw ay hindi nakapagsasalita ng wikang Ingles – sabihin ang iyong wika at ikaw ay tutulungan ng interpretar sa iyong tawag.

Sa ilang mga estado at teritoryo, ang serbisyo ng ambulansiya ay maaring maging libre o mas mababang halaga para sa mga taong tumatanggap ng pensyon ng Pamahalaang Australya o mayroong Health Care Card (ibinibigay ng Centrelink sa mga taong natasa bilang mababa ang kinikita). Maaaring malaki ang magastos kung ikaw ay walang ganitong mga benepisyo, kung gayon maaari mong naisin na maging miyembro ng ambulansiya o sumapi sa isang pribadong segurong pangkalusugan na siyang sasagot sa gastos. Basahin ang *Tsapter 11, Ang Sistemang Pangkalusugan*

SA Ambulance Service

1300 136 272

Brigada ng Bombero

Sa isang kagipitan, tumawag sa **000** at hilingin ang **"Fire Brigade"**. **Ang Fire Brigade** (Brigada ng Bombero) ay pumapatay ng mga apoy, nagliligtas ng mga tao sa nasusunog na mga gusali at tumutulong din sa mga kalagayan na kung saan ang gas o mga kimiko ay nagiging mapanganib. Sa mga di-gaanong mahalagang kaso, maaari mong gamitin ang numero ng telepono na nakalista sa seksiyon ng 'Fire brigades' o 'Mga Istasyon ng Bombero' sa White Pages na directoryo ng telepono.

Iba pang mga numerong pangkagipitan

Ang makatutulong na mga numerong pangkagipitan ay nakalista sa harap ng iyong lokal na White Pages na direktoryo ng telepono.

Poisons Information Centre (Sentrong Pang-impormasyon kaugnay ng Pagkalason) (24 na oras na linya)	13 1126
<u>Child Abuse Prevention Services (CAPS)</u> (Mga Serbisyo kaugnay ng Paghadlang sa Pag-abuso sa Bata) (24 na oras na Libreng tawag sa Linyang Pangkrisis)	1800 688 009

4. Saan makakakuha ng tulong

Mga serbisyong nauukol sa paninirahan para sa kamakailan lamang na dumating na mga migrante

Ang Kagawaran ng Imigrasyon at Pagkamamamayan (DIAC) ay nagpopondo sa **Settlement Grants Program (SGP)** na nagbibigay ng mga serbisyong nauukol sa paninirahan sa mga kamakailan lamang na dumating na mga permanenteng residente sa ilalim ng panukalang humanitarian at programang 'family stream' na mababa ang kaalaman sa wikang Ingles.

Ang mga dependant ng mga skilled migrant kabilang ang mga may hawak na temporary visa katulad ng mga Prospective Marriage visa holder at Provisional Spouse at Interdependency visa holder at ang kanilang mga dependant sa kanayunan at rehiyonal na mga lugar na may mababag kaalaman sa wikang Ingles ay maaari ding makakuha ng mga serbisyong ito.

Sa ilalim ng SGP, ang mga organisasyon ay pinopondohan upang magbigay ng mga proyektong makatutulong sa mga bagong dating na magkaroon ng tiwala sa sariling kakayahan at makilahok nang pantay sa lipunang Australya sa lalong madaling panahon matapos na dumating. Ang mga proyekto ay maaaring sa mga larangan ng Oryentasyon sa Australya, Pagpapaunlad ng mga Komunidad at Integrasyon.

Ang impormasyon kaugnay ng SGP, kabilang ang mga detalye ng mga organisasyong pinondohan ng SGP ay maaaring makuha sa website na:

Settlement Grants Program (SGP)

www.immi.gov.au/living-in-australia/delivering-assistance/settlement-grants/

Settlement Services Locator

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/index.htm

Adult Migrant English Program (AMEP - Programa sa Wikang Ingles para sa Matandang Migrante)

Bukod sa pagtuturo sa iyo ng wikang Ingles, tutulungan ka ng iyong mga guro sa **AMEP** na maunawaan ang mga paraan ng pamumuhay sa Australya at mga pang-araw araw na gawain tulad ng pagbabangko, pamimili, pag-aaplay ng trabaho at pakikilahok sa komunidad. Ganoon din ang magiging sitwasyon ng iyong mga kaklase at makapagbabahagi ka ng mga nakatutulong na gabay. Para sa higit pang impormasyon tungkol sa AMEP, basahin ang Tsapter 2, *Tulong sa wikang Ingles*

Settlement Services Locator

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/index.htm

Mga Migrant Resource Centre at Migrant Service Agency o mga Ahensiyang nauukol sa mga Serbisyong Pang-migrante

Ang mga **Migrant Resource Centres (MRCs)** at **Migrant Service Agencies (MSAs)** ay mayroong mga kawaning magbibigay sa iyo ng impormasyon at tulong kapag ikaw ay dumating sa Australya, lalo na kung ikaw ay mula sa bansang hindi Ingles ang tubong wika. Maaari ka nilang irekomenda sa iba pang makatutulong na mga serbisyo. Tunghayan ang listahan sa ibaba para sa pinakamalapit na MRC/MSA sa iyo at tiyaking isa ito sa iyong mga unang pupuntahan matapos na ikaw ay dumating sa Australya.

Kontak:

The Migrant Resource Centre of South Australia Inc. (MRCSA)

59 King William St
ADELAIDE SA 5000

Tel: **8217 9500**

Fax: (08) 8217 9555

Email: admin@mrcsa.com.au

Website: www.mrcsa.com

Mga etniko at pangkomunidad na samahan

Maraming mga etniko at pangkomunidad na samahan na maaring makapagbigay ng tulong o magturo sa iyo doon sa maaaring makatulong sa iyo. Mayroon ding mga klub, asosasyon at mga pangrelihiyong samahan na maaari mong salihan. Ang mga ito ay nakalista sa bahagi na 'Clubs' at 'Organisations' sa [Yellow Pages](#) na direktoryo ng telepono. Ang iyong Migrant Resource Centre o Migrant Resource Agency ay magagalak na magbigay sa iyo ng listahan ng mga klub at samahang maaaring maging angkop sa iyong mga pangangailangan at interes.

Para sa madaling pagsangguni, pakitignan ang mga detalye ng pagkontak sa ibaba (wasto sa oras ng paglalabas)

Aboriginal Catholic Ministry - The Otherway Centre

185 Pirie Street
ADELAIDE SA 5000
Tel: **8232 1001**

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga Afghan 'humanitarian entrant' at mga migranteng 'family stream' na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles sa lungsod ng Adelaide.

African Communities Council of SA Inc.

59 King William Street
ADELAIDE SA 5000
Tel: **8217 9500**

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga 'African entrant' na naninirahan sa lungsod ng Adelaide

Middle Eastern Communities Council of South Australia Inc.

59 King William Street
ADELAIDE SA 5000
Tel: **8217 9500**

Paghawak ng kaso, pagbibigay ng impormasyon at pagbubuo ng kakayahan para sa komunidad ng Gitnang Silangan sa Adelaide

Migrant Resource Centre of SA Inc.

59 King William Street
ADELAIDE SA 5000
Tel: **8217 9500**

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga 'humanitarian entrant' at mga migranteng 'family stream' na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles.

**Australian Refugee Association
Inc.**

304 Henley Beach Road
UNDERDALE SA 5032
Tel: **8354 2951**

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga 'humanitarian entrant' at mga migranteng 'family stream' na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles sa lungsod ng Adelaide, kabilang ang espesyalistang mga serbisyo para sa kababaihang Aprikano at mga Sudanes.

Proyektong pang-akomodasyon na tumutulong sa mga 'humanitarian entrant' at mga migranteng 'family stream' na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles sa lungsod ng Adelaide na makakuha ng tirahan.

**Baptist Community Services SA
(Inc)**

35-39 King William Road
UNLEY SA 5061
Tel: **8357 1755**

May tulong na bayad sa mga Leksyon sa pagmamaneho para sa mga kabataang 'humanitarian entrant'. Bibigyan ng prayoridad ang mga kliyenteng kadalasan ay walang mga magulang o tagapag-alaga na may mga lisensya na maaaring mamahala ng kanilang pagmamaneho. Ang mga kalahok sa proyektong ito ay magkukumpleto ng 50 oras na pinamahalaang pagmamaneho upang makakuha ng probisyonal na lisensya sa pagmamaneho.

**Multicultural Youth South
Australia Inc.**

Shop 9, Miller's Arcade
28 Hindley Street
ADELAIDE SA 5000
Tel: **8212 0085**

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa karapat-dapat na multikultural na mga kabataan sa lungsod ng Adelaide.

Limestone Coast Multicultural Network

12 Percy Street
MOUNT GAMBIER SA 5290
Tel: **8724 7628**

Paghawak ng kaso at pagbibigay ng impormasyon. Ang mga komunidad na umunlad sa pamamagitan ng pagsasanay at mga inisyatiba sa mga larangang katulad ng pagboboluntaryo, paghahardin palakasan, at pagmamaneho. Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga 'humanitarian entrant' at mga umaasa sa mga migranteng may kasanayan at mga pamilyang migrante na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles sa Timog Silangan.

Lutheran Church of Australia - SA / NT District

Lutheran Community Care
309 Prospect Road
BLAIR ATHOL SA 5084
Tel: **8269 9300**

5 Marchand Street
MURRAY BRIDGE SA 5253
Tel: 8404 7391

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga Aprikano at Gitnang Silangang komunidad sa lungsod ng Adelaide

Integrasyon at panlipunang pakikilahok ng mga kabataang 'humanitarian' at mga kabataang mula sa maliliit at lumilitaw na mga komunidad at hinihikayat ang kanilang mga pamilya sa pamamagitan ng radyo at mga inisyatibang pampalakasan.

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga 'humanitarian entrant' at mga migranteng 'family stream' at mga umaasa sa mga migranteng may kasanayan na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles sa Murraylands

Muslim Women's Association of SA Inc.

Room 4, 220 Victoria Square
ADELAIDE SA 5000
Tel: **8212 0800**

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga babaeng Muslim na 'humanitarian entrant' at mga migranteng 'family stream' na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles sa lungsod ng Adelaide.

Riverland Multicultural Forum

23 Wilson Street
BERRI SA 5343
Tel: **8582 2288**

Impormasyon, suporta at mga serbisyong pagtataguyod para sa mga 'humanitarian entrant', mga umaasa sa mga migranteng may kasanayan at at mga pamilyang migrante na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles sa Riverland

Vietnamese Community in Australia SA Chapter Inc.

62 Athol Street
ATHOL PARK SA 5012
Tel: **8447 8821**

Pagbibigay ng mga serbisyong ukol sa paninirahan sa mga Biyetnames na migranteng 'family stream' na mababa ang kasanayan sa wikang Ingles sa lungsod ng Adelaide, kabilang ang espesyalistang mga programa para sa mga kabataan.

Sa South Australia, ang **South Australian Multicultural Settlement Services, Consortium (SAMCSS)** na pinamumunuan ng **Migrant Resource Centre of South Australia (MRCSA)**, ay kinontrata upang magbigay ng mga serbisyong nauukol sa paninirahan sa mga pumapasok bilang kasong 'humanitarian'. Ang mga serbisyong nasa kontrata na dapat ibigay ng SAMCSS ay ang sumusunod:

- Koordinasyon ng kaso, impormasyon at mga reperal, kabilang ang suporta ng tagpanukala
- Pagtanggap at tulong sa pagdating
- Mga serbisyong pang-akomodasyon, kabilang ang pagbibigay ng akomodasyon at mga kagamitang pambahay
- Mga serbisyong pagpapayo na nauukol sa maikling panahong pagpapahirap at troma
- Pagtataguyod at pagbibigay-kaalaman sa komunidad, na naglalayong matulungan ang mga estabilisadong ahensiya sa pagtugon sa mga pangangailangan ng mga taong pumapasok bilang kasong 'humanitarian'
- Suportang pangboluntaryo

Mga serbisyo para sa mga kabataan

Ang mga manggagawang pangkabataan ay mga taong may kwalipikasyon at karanasan sa mga gawaing pangkabataan. Sila ay nagtatrabaho sa mga Sentrong Pangkabataan, mga Migrant Resource Centre at mga lokal na konseho at nagbibigay sa mga kabataan ng impormasyon, tulong at mga gawain sa isang ligtas na kapaligiran.

Ang **The Source** ay ang website na pangkabataan ng Pamahalaang Komonwelt na nagbibigay ng iba't ibang impormasyon para sa mga kabataan.

Kids Helpline (24 na Oras na Linya)

1800 551 800

The Source

www.thesource.gov.au

Kids Help website

www.kidshelp.com.au

Tulong na Pambatas

Sa bawat estado at teritoryo ay may mga pangkomunidad na samahan na nagbibigay ng impormasyon sa mga tao tungkol sa kanilang legal na mga karapatan at mga tungkulin, at upang mapahusay ang kanilang paglapit sa sistema ng hukuman. Maaari mong kontakin ang:

[Legal Services Commission of South Australia](#)

1300 366 424

82-98 Wakefield St
ADELAIDE SA 5000

Para sa tulong sa mga legal na bagay kaugnay ng kasiguruhang panlipunan:

[Welfare Rights Centre \(South Australia\) Inc](#)

8226 4123

220 Victoria Square
ADELAIDE SA 5000

Karahasan

May mga umiiral na iba't ibang serbisyo upang makatulong sa mga biktima ng krimen o karahasan, kabilang ang karahasan sa tahanan. Ang iba ay tumutulong sa mga kalalalahan at kababaihan, at sa kanilang mga pamilya upang makayanan ang mga problema na kadalasang nagiging dahilan ng karahasang pantahanan o pampamilya. Mangyari lamang na tunghayan ang Tsapter 5, *Kaugalian at batas sa Australya*.

Child Abuse Prevention Services (CAPS)

1800 688 009

(24 na Oras na Libreng tawag sa Linyang Pangkrisis)

CAPS website

www.childabuseprevention.com.au

Violence Against Women (24 na Oras na Linyang Pantulong)

1800 200 526

Violence Against Women website

www.australiasaysno.gov.au

(kabilang ang impormasyon sa mga wikang maliban sa Ingles)

The Domestic Violence Crisis Services Inc.

1300 782 200

Domestic Violence Service Inc.

8255 3622

Domestic Violence Helpline

1800 800 098

Mga karapatang pangmamimili

Ang bawat Estado at Teritoryo ay may tanggapan ng pamahalaan na nag-aasikaso sa mga usaping pangmamimili at makatarungang pangangalakal. Sa South Australia, ang **[Office of Consumer and Business Affairs](#)** ay nagbibigay ng payo sa mga mamimili na mayroong mga problema sa mga mangangalakal dahilan sa serbisyo o mga produktong may diperensiya. Sila ay nagbibigay ng payo tungkol sa mga garantiya at pagbabalik ng mga perang ibinayad at namamahala rin sa kaligtasan ng produkto.

Iniiimbestigahan ng mga opisina ng Ombudsman ang mga reklamo tungkol sa mga samahang pampamahalaan, at mga pribadong kompanya sa ilang industriya. Maaari silang gumawa ng aksiyon upang wakasan ang mga labag sa batas, hindi makatarungan o may-pagtatanging pakikitungo, o mamagitan upang makakuha ng mas makatarungang resulta para sa iyo.

Ang **Australian Communications and Media Authority (ACMA)** ay nag-iimbestiga ng mga reklamo tungkol sa di-angkop na nilalaman ng mga serbisyong nauukol sa pagbobroadcast katulad ng telebisyon at radyo, at ng internet. Ang mga reklamo ay dapat munang iharap sa may-ari ng serbisyo. Kung hindi nalutas ang reklamo, maaari mong ipadala ang iyong reklamo sa ACMA. Para sa karagdagang impormasyon, tumawag sa:

Australian Communications and Media Authority (Libreng tawag)	1800 226 667
TTY (para sa may kapansanan sa pandinig at pagsasalita)	(03) 9963 6948
ACMA website	www.acma.gov.au

Ang **Australian Competition and Consumer Commission (ACCC)** (Komisyon ng Kompetisyon at Mámimili sa Australya) ay nagbibigay sa mga mámimili ng ilang proteksiyon laban sa di-makatarungang mga gawi sa larangan ng pagpepresyo, laban sa kompetisyon at di-makatarungang kaugalian sa mga pamilihan at kaligtasan ng produkto.

Ang ilan sa mga numero ng teleponong maaaring tawagan ay:

<u>Australian Competition & Consumer Commission</u>	1300 302 502
<u>Commonwealth Ombudsman</u>	1300 362 072
<u>Advertising Standards Bureau</u>	(02) 6262 9822
<u>Banking and Financial Services Ombudsman</u>	1300 780 808
<u>Credit Union Dispute Resolution Centre</u>	1300 780 808
<u>Financial Ombudsman Service</u>	1300 780 808
<u>Insurance Ombudsman Service</u>	1300 780 808
<u>Financial Co-operative Dispute Resolution Scheme</u>	1300 780 808
<u>Private Health Insurance Ombudsman</u>	1800 640 695
<u>Superannuation Complaints Tribunal (SCT)</u>	1300 780 808
<u>Telecommunications Industry Ombudsman</u>	1800 062 058
<u>Office of Consumer and Business Affairs SA</u>	8204 9777
<u>South Australian Ombudsman</u>	8226 8699
Labas ng sentro ng Adelaide	1800 182 150

Lokal na Konseho

Maaari ka ring lumapit sa iyong town hall o mga opisina ng lokal na konseho para sa impormasyon tungkol sa mga serbisyo sa lugar na iyong tinitirahan. (Basahin ang Tsapter 14, *Lokal na Pamahalaan*.)

Ang Pangrehiyong Serbisyon Pang-impormasyon ng Pamahalaang Australya (AGRIS)

Ang **Pangrehiyong Serbisyon Pang-impormasyon ng Pamahalaang Australya** ay isang serbisyon nagbibigay impormasyon tungkol sa mga serbisyo at programa ng Pamahalaan para sa kanayunan at pangrehiyong Australya. Ito ay naglalathala ng **The Australian Government Regional Information Directory**, na maaaring makuha sa pamamagitan ng pagtawag sa:

Australian Government Regional Information Service	1800 026 222
AGRIS Regional Entry Point website	www.regionalaustralia.gov.au

Tulong pangkagipitan

Kung kailangan mo ng pangkagipitang pagkain, damit, tirahan o kasangkapan sa bahay, maaari kang humingi ng tulong mula sa 'mga di-pampamahalaang samahan'(NGO) katulad ng:

The Salvation Army
Tel: **8379 9388** or **8277 0199**
Website: www.salvos.org.au

St Vincent de Paul Society
Tel: **1300 729 202**
Website: www.vinnies.org.au

The Smith Family
Tel: **8224 1400**
Website: www.smithfamily.com.au

Huwag matakot na humingi ng tulong. Maaaring may mga partikular na patakaran upang maging karapat-dapatat maraming mga organisasyon na maaaring makatulong ayon sa iba't ibang mga kalagayan. Maaari mong kontakin ang Migrant Resource Centre, iba pang di-pampamahalaang mga ahensiya katulad ng Australian Refugee Association, mga organisasyong pangsimbahan o lokal na konseho upang alamin ang mga serbisyo sa iyong lugar.

Paghahanap ng mga kamag-anak

Ang **Australian Red Cross** ay nagbibigay ng mga serbisyong kaugnay ng paghahanap at pagbibigay ng mensahe para sa mga kamag-anak na nahiwalay dahil sa giyera, kaguluhang sibil at mga malaking kapahamakang dulot ng kalikasan.

Australian Red Cross
Red Cross House
207 – 217 Wakefield St
ADELAIDE SA 5000
Tel: **8100 4500** or **1800 246 850**
Website: www.redcross.org.au

Pagpapayo sa telepono sa oras ng krisis

May iba't ibang mga serbisyong nagbibigay ng pagpapayo sa telepono kabilang na ang **Lifeline** na nagbibigay ng libreng pagpapayo sa oras ng krisis 24 oras baw't araw, 7 araw baw't linggo. Maaaring ikaw ay nakararamdam ng pagkalungkot, kailangan lang may makausap, o nais na gumamit ng kanilang espesyal na mga serbisyong nauukol sa pananalapi, pagsusugal o pangkabataang pagpapayo.

Lifeline (24 na Oras na Linyang Pangkrisis)

13 1114

Lifeline website

www.lifeline.org.au

Kasal at iba pang pakikipagrelasyon

Ang [Relationships Australia](http://www.relationships.com.au) ay nagbibigay ng pagpapayo, edukasyon at mga serbisyong nauukol sa pag-aayos upang magkasundo para sa mga tao, mag-asawa at pamilya. Sumisingil sila ng halagang batay sa iyong kinikita. Maaaring magsaayos ng interpreter kung kinakailangan.

Relationships Australia

1300 364 277

Para sa mga tumatawag sa kanayunan

1800 182 325

Address

55 Hutt St

ADELAIDE SA 5000

Relationships Australia website

www.relationships.com.au

Ang **Men's Line Australia** ay nagbibigay ng pagpapayo, impormasyon at mga serbisyong pang-reperal upang makatulong sa mga kalalaki na may mga problema sa kanilang buhay pampamilya o sa kanilang mga pangunahing pakikipagrelasyon. Ito ay nagbibigay din

ng suporta at impormasyon para sa mga kababaihan at mga miyembro ng pamilya na nag-aalala tungkol sa kanilang mga kapareha, mga asawa o mga ama. Para sa karagdagang impormasyon kumontak sa:

Men's Line Australia (24 na Oras na Linya)

1300 789 978

Men's Line Australia website

www.menslineaus.org.au

Pagpapayo para sa mga taong nakaranas ng labis na pagpapahirap at trauma

Ang **Survivors of Torture and Trauma and Rehabilitation Service (STTARS)** ay nagbibigay ng pagpapayo at suporta sa mga bagong dating na refugee at mga taong katulad sa refugee ang mga pinanggalingan.

Ito ay mayroong mga sanay na tagapayo na nakapagsasalita ng iba't ibang lengguwahe at maaaring magsaayos ng interpreter para sa mga lengguwaheng di sakop ng mga kawani. Ito ay walang kaugnayan sa relihiyon at walang kinikilingang pulitika at kompidensiyal.

STTARS

8346 5433

Website

www.sttars.org.au/

Mga serbisyong pampinansiya

Sa Australya, mayroong malaking hanay ng mga produkto at mga serbisyong kaugnay ng pagbabangko, seguro, superannuation at pamumuhunan. Ang mga produkto at serbisyong pampinansiya ay maaari lamang ibenta ng isang negosyo na lisensiyado ng pamahalaan. Labag sa batas ang magbenta ng mga serbisyong pampinansiya nang walang lisensiya.

Understanding Money Website

www.understandingmoney.gov.au/content/

May ilang hindi tapat na mga tao na magtatangkang magnakaw sa iyo sa pamamagitan ng panlilinlang na ibigay mo sa kanila ang iyong pera. Kung ikaw ay mayroong reklamo tungkol sa pagdedeposito ng pera, mga pautang sa negosyo, seguro, superannuation, pamumuhunan at pagpapayong pampinansiya o kung ikaw ay hindi sigurado o nagsususpetsa tungkol sa isang tawag tungkol sa pamumuhunan, kontakin ang the **Australian Securities and Investments Commission (ASIC)**:

ASIC Infoline

1300 300 630

ASIC website

www.fido.asic.gov.au

Pagbabangko

Ang mga serbisyong nauukol sa pagbabangko ay ibinibigay ng mga bangko, mga building society at mga unyong kaugnay ng pautang. Upang makapaglabas ng pera, ikaw ay maaaring pumunta sa isang bangko o gumamit ng bankard at iyong **PIN** (sariling numerong pagkakakakilanlan) upang kumuha ng kash mula sa isang **ATM** (Automatikong Makinang Teler). Huwag isulat ang iyong PIN sa iyong bankard. **Kung ninakaw o nawala ang iyong bankard – ipagbigay-alam kaagad sa iyong bangko.**

Mga Pautang

[Ang pautang](#) ay kapag ikaw ay nanghiram ng pera at pumayag na bayaran ito sa kalaunang petsa nang may karagdagang bayad, na kilala bilang interes. Ang ilan sa iba't ibang uri ng mga pautang ay mga personal na pautang, pautang sa pabahay, kredit kard at mga overdraft. Ang halaga ng pautang ay labis na magkakaiba batay sa uri ng pautang, sa umuutang, gaano katagal mo ito mababayaran, halaga ng interes at mga kabayaran at mga gastos. **Mahalaga na ikaw ay hindi kumuha ng pautang o gumamit ng kredit kard kung hindi mo kayang bayaran ito.**

Kung ikaw ay nahihirapang magbayad ng iyong utang dahil sa ikaw ay maysakit o nawalan ng trabaho, maaari mong hilingin na baguhin ang halaga ng iyong binabayaran. Kung kailangan mo ng tulong kumontak:

Centrelink's Financial Information Service

13 2300

(Serbisyonang nauukol sa Impormasyong Pampinansiya ng Centrelink)

Ang mga [tagapagpayong pampinansiya](#) ay nagbibigay ng kompidensiyal na libreng pagpapayo. Upang hanapin ang tagapagpayong pampinansiya na malapit sa iyo kontakin ang Australian Securities and Investments Commission (ASIC) o Serbisyo ng Impormasyong Pampinansiya ng Centrelink.

Pagpapayo Ukol Sa Edukasyong Pangmamimili At Pagbabadyet

Ang Migrant Resource Centre at ang ilang mga ahensiya ng serbisyonang pangmigrante ay tumutulong sa mga kliyente sa pamamahala ng kanilang mga pinansiya at pagpapalano sa hinaharap.

Ang Kagawaran ng Pamilya at mga Komunidad ay maaaring makapagbigay ng pinansiya na pagpapayo. Kung ikaw ay nagkaroon ng problemang pampinansiya, mangyari lamang na humingi kaagad ng tulong.

Para sa kinaroroonan ng pinakamalapit na tanggapan ng Kagawaran ng Pamilya at mga Komunidad, mangyari lamang na tumawag sa **(08) 8226 8800**.

Seguro

Ang [insurance](#) (seguro) ay kapag ikaw ay nagbabayad ng kaukulang halaga bawat taon upang ikaw ay maprotektahan mula sa panganib na mawala ang iyong pera kung may mangyaring hindi mabuti. Ang karaniwang uri ng seguro ay segurong pabahay, seguro para sa mga kagamitan sa tahanan at seguro sa kotse. Kung ikaw ay nagmamay-ari ng kotse kailangan mo ng seguro upang ikaw ay maprotektahan kung nakapinsala ng ibang tao sa isang aksidente. Maaari mo ring naisin na kumuha ng komprehensibong segurong pangkotse na nagbibigay ng mas malawak na saklaw ng seguro.

Tax Help (Tulong sa Buwis)

Ang taon ng pagbubuwis sa Australya (o "pampinansiyang taon") ay mula ika-1 ng Hulyo hanggang ika-30 ng Hunyo. Sa ilalim ng batas ng Australya ang karamihang tao ay kinakailangang magsumite ng ulat ng buwis sa Australian Tax Office sa pagitan ng ika-30 ng Hunyo at ika-31 ng Oktubre bawat taon.

Ang **Tax Help** ay nakalaan para sa mga taong mabababa ang kita, kabilang ang mga nakatatanda, mga taong hindi Ingles ang tubong wika, mula sa lahing Katutubo o Isla ng Torres Strait o may kapansanan. Ang Tax Help ay isang libreng serbisyo at mahihingan ng tulong mula 1 Hulyo hanggang 31 Oktubre. Upang alamin kung ikaw ay karapat-dapat at ang kinaroroonan ng iyong pinakamalapit na Tax Help Centre tumawag sa:

Tax Help (Tulong sa Buwis)

13 2861

5. Kaugalian at batas sa Australya.

Ang pag-alam at pag-unawa sa mga kaugalian at batas sa Australya ay makatutulong sa iyo upang makibagay sa buhay ng komunidad sa Australya.

Ang Australya ay isang mapagparaya at magkakaibang lipunan na may mga mamamayang mula sa iba't ibang kultura at etnisidad. Ang mga Australyano ay mula sa lahat ng sulok ng mundo. Halos 45% ng mga Australyano ay ipinanganak sa ibayong dagat o may magulang na doon ipinanganak. Bagama't Ingles ang pambansang lengguwahe, mayroong humigit-kumulang na 300 mga lengguwaheng ginagamit sa Australya kabilang ang mga katutubong lengguwahe. Ang mga Australyano ay mayroon ding iba't ibang mga relihiyon.

Sa Australya, ang bawa't isa ay malayang magpahayag at magpanatili ng kanilang mga tradisyong pangkultura at pangrelihiyon, sa ilalim ng batas, at makilahok at maging bahagi bilang isang Australyano. Sa una, ikaw ay maaaring hindi sanay sa ganitong mga pagkakaiba. Ngunit kung ikaw ay bukas at may buong paggalang sa ibang mga tao, mga ideya at mga tradisyon, ikaw ay malamang na makikibagay at magiging matagumpay sa iyong bagong buhay.

Mga responsibilidad at prinsipyo

Ang kalayaan at pagkakapantay-pantay na ating tinatamasa sa Australya ay nakabatay sa pagtupad ng bawa't isa ng kanilang mga responsibilidad. Inaasahan namin na kayo ay magiging tapat sa Australya, susuporta sa ating demokratikong paraan ng pamumuhay at tutulong na mapanatili ang tradisyon ng Australya ukol sa pagtanggap, pagpapaloob at pagiging makatarungan para sa lahat. Kabilang sa mga prinsipyong ito ang paggalang sa batas, ang kalayaan at dangal ng bawa't tao at ang pagkakapantay-pantay ng kalalakihan at kababaihan, at ang pagpapaparaya, pagiging makatarungan at pakikiramay para doon sa mga nangangailangan.

Ang ating mga prinsipyo ang batayan ng pagiging malaya at demokratiko ng lipunang Australya. Kabilang sa mga ito ang:

- paggalang sa pantay na halaga, karangalan at kalayaan ng indibiduwal
- kalayan sa pagsasalita
- kalayaan sa relihiyon at pamahalaang walang kaugnayan sa relihiyon
- kalayaan sa pagsasama-sama
- suporta para sa parlamentaryong demokrasya at patakaran ng batas
- pagkakapantay-pantay sa ilalim ng batas
- pagkakapantay-pantay ng kalalakihan at kababaihan
- pagkakapantay-pantay ng pagkakataon
- pagiging mapayapa
- diwa ng egalitarianismo, na nagtataguyod ng pagiging mapagparaya, paggalang sa isa't isa at pagkahabag para doon sa mga nangangailangan.

Pagkapantay-pantay at laban sa diskriminasyon

Mayroon kang karapatang igalang at matugunan ang iyong pangangailangan nang kasing pantay ng bawa't isa. Katulad din na kailangan mong igalang ang ibang mga tao, maging sila man ay ipinanganak sa Australya o, katulad mo ay dayuhan dito.

Sa ilalim ng pederal at pang-estado/teritoryong mga batas laban sa diskriminasyon, walang sinuman ang dapat na tratuhin nang di gaanong mabuti kaysa iba sa kadahilanang kaugnay ng kanilang edad, lahi, bansang pinagmulan, kasarian, kalagayan sa pag-aasawa, pagbubuntis, paniniwalang pampulitika o pangrelihiyon, kapansanan o piniling kasarian. Ito

ay naaangkop sa halos lahat ng mga lugar, kabilang ang pagtatrabaho, edukasyon, tirahan, pagbili ng mga bagay, at pagpunta sa mga serbisyong katulad ng mga doktor, bangko, at hotel. Ang mga kalalakihan at kababaihan ay pantay sa mata ng batas at para lahat ng iba pang mga layunin.

Ang Australya ay may tradisyon ng malayang pagsasalita. Gayunpaman, labag sa batas ang mang-insulto, manghiya, manakit ng damdamin o manakot ng ibang tao o grupo batay sa lahi, kasarian, kalagayan sa pag-aasawa, pagbubuntis, o mga paniniwalang pampulitika o pangrelihiyon.

Ang Programang **Pamumuhay nang may Pagkakasundo** ng Pamahalaang Australya ay nagtataguyod ng mga prinsipyong inilarawan sa itaas, damayang obligasyon at unawaan sa pagitan ng mga taong mula sa iba't ibang pinagmulan. Ito ay naglalayon ding harapin ang hindi pagpapparaya. Ginagawa ito sa pamamagitan ng:

- lokal na mga proyektong pangkomunidad;
- pagtutulungan ng mga pambansang organisasyon;
- isang pampublikong impormasyong estratehiya, na kabilang ang Araw ng Pagkakasundo sa ika-21 ng Marso bawa't taon.

Para sa karagdagang impormasyon, kumontak sa:

Harmony Day	1800 331 100
Funded community projects	1800 782 002
Living in Harmony website	www.harmony.gov.au

Ang **Australian Human Rights Commission (Komisyon ng Mga Karapatang Pantao sa Australya)** ay nangangasiwa sa Pangkomonwelt na batas sa mga bagay na kaugnay ng mga karapatang pantao, laban sa diskriminasyon at hustisyang panlipunan.

Australian Human Rights Commission	1300 369 711
TTY (para sa mga may kapansanan sa pandinig at pagsasalita)	1800 620 241
Website (kabilang ang impormasyon sa mga wikang maliban sa Ingles)	www.hreoc.gov.au

Mga kriminal na pagkakasala

Ang krimen ay kadalasang ipinapaliwanag na anumang pagkilos o gawi na labag sa batas at maaaring mauwi sa kaparusahan. Ang bawa't isa sa Australya ay inaasahang sumunod sa lahat ng mga batas ng bansa. Para sa karagdagang impormasyon tungkol sa mga kriminal na pagkakasala at sa papel na ginagampanan ng pulis sa Australya, bisitahin ang website na: www.apmab.gov.au/pubs/PoliceGuide.html (maaaring makuha sa **8** lengguwahe)

Kung ikaw ay nakasaksi ng isang kriminal na pagkakasala o kung ikaw ay may impormasyon na makatutulong sa pulisya na malutas ang isang krimen kumontak sa:

Crime Stoppers	1800 333 000
---------------------------------------	---------------------

Ang mga kaugaliang pangrelihiyon at pangkultura ay kailangang magkompirma ng kasalukuyang mga batas ng Australya. Gaya halimbawa, ang mga batas sa mga estado at mga teritoryo na nagbabawal ng mga kaugaliang kinapapalooban ng pagtutuli at karahasan sa tahanan.

Karahasang pantahanan o pampamilya

Tulad ng sa ibang mga bansa, ang karahasan laban sa ibang tao ay ipinagbabawal sa Australya at itinuturing na napakasama. Kabilang dito ang kalupitan sa loob ng tahanan at sa loob ng relasyon ng mag-asawa, na kilala din sa tawag na karahasang pantahanan o pampamilya. Ito ay ang pagkilos ng isang tao na maaaring magbigay daan sa biktima na

makaranas o matakot sa pisikal, seksuwal o sikolohikal na pang-aabuso at pinsala, sapilitang mga relasyong seksuwal, sapilitang paghihiwalay o kawalang-pang-ekonomiya ng biktima.

Karahasan Laban sa Kababaihan (24 na Oras na Linyang Pantulong) **1800 200 526**

Website ng Karahasan Laban sa Kababaihan (kabilang ang impormasyon sa mga wikang maliban sa Ingles) www.australiasaysno.gov.au

The Domestic Violence Crisis Services Inc. **1300 782 200**

Men's Line Australia (24 na Oras na Linya) **1300 789 978**

Men's Line Australia website www.menslineaus.org.au

Ang legal na edad ng pahintulot

Ang legal na edad ng pahintulot ang ibig sabihin ang edad na kinikilala ng batas ang iyong karapatan na sumang-ayong makipagtalik sa ibang tao ay nagkakaiba-iba sa bawat estado sa Australya. Labag sa batas na makipagtalik sa isang taong mas bata sa legal na edad ng pahintulot at maaaring magkaroon ng malubhang mga kaparusahan para sa sinumang lumabag sa batas na ito.

Sa **South Australia ang Edad ng Pahintulot ay 17 na taong gulang** para sa parehong mga lalaki at mga babae. Pinoprotektahan ng batas na ito ang mga kabataan mula sa pagsasamantala.

Maaari kang makakuha ng higit pang impormasyon tungkol sa *age of consent* sa pamamagitan ng pakikipag-usap sa iyong doktor, klinika para sa seksuwal na kalusugan, klinika para sa pagpapalano ng pamilya, o isa sa mga organisasyong nakalista sa ibaba:

Sexual Health Information Networking & Education **8300 5300**

Sexual Health Hotline **1800 188 171**

Child and Youth Health **1300 131 719**

Mga karapatan ng mga bata

Ang Australya ay lubos na nakalaan upang pangalagaan ang mga karapatang pantao ng mga bata, na maaaring magkaiba-iba sa ilang mga kaugaliang pangkultura na may kaugnayan sa pagpapalaki ng bata. Kabilang sa partikular na mga kaugalian na ilegal sa ilalim ng mga batas sa Australya ang sapilitang maagang pagpapakasal at ang tinatawag na 'female genital mutilation' (pagpuputol ng isang sensitibong bahagi ng isang babae). Ilegal din na kunin at dalhin ang isang bata sa ibang bansa para sa sapilitang maagang pagpapakasal o para sa 'female genital mutilation', o mag-organisa ng ibang tao upang gawin ito. May mga serbisyong maaaring makuha upang tumugon sa mga kaugaliang ito.

Ang mga bata ay protektado ng batas mula sa pisikal, seksuwal at emosyonal na pang-aabuso, pagpapabaya at karahasan, maging sa tahanan man o sa paaralan, at kailangang gumawa ng makatwirang pagsasaayos para sa kanilang superbisyon at pangangalaga. Karaniwang hinahadlangan ang pisikal na pagdidisiplina, at ito ay ilegal kung ito ay magiging sanhi ng malaking pinsala. Ito ay hindi pinahihintulutan sa mga paaralan.

Kung ang isang kaugalian ay nakapipinsala o malamang na makapinsala sa bata o nakababatang tao, maaaring masangkot ang Child Protection Services upang matiyak ang kanilang kaligtasan at kapakanan. Kung ikaw o sinumang kakilala mo ay nangangailangan ng proteksyon mula sa karahasan o pang-aabuso, dapat mong kontakin ang pulisya o isang serbisyong pamprotekta para sa bata.

Proteksyong pambata

**Child Abuse Prevention Service
(CAPS)** (24 na Oras na Libreng tawag
sa Linyang Pangkrisis)

1800 688 009

CAPS website

www.childabuseprevention.com.au

Sapilitang maagang pagpapakasal

**International Social Service (ISS)
Australian Branch**

1300 657 843

ISS website

www.iss.org.au

Kalusugan at mga Karapatang nauukol sa Pag-aanak ng Babae

Ang kaugaliang 'female genital mutilation' (pagpuputol ng isang sensitibong bahagi ng isang babae), o anumang ibang gawain na binabago ang pag-aari ng babae at hindi isinagawa para sa kadahilanang pangkalusugan ay ipinagbabawal sa Australya. Illegal din na kunin at dalhin ang isang bata sa ibang bansa para isagawa ito, o mag-organisa ng ibang tao upang gawin ito. Ang mga kababaihan at mga batang babaeng dumarating sa Australya ay maaaring may mga problemang pangkalusugan dahil sa kaugaliang ito. May mga espesyal na serbisyo na makatutulong sa kanila.

Women's Information Service (WIS)

1800 188 158

WIS website

www.wis.sa.gov.au

Pagmamaneho

Upang makapagmaneho ng sasakyan sa Australya, ikaw ay kailangang may lisensiya sa pagmamaneho at ang iyong sasakyan ay rehistrado sa pamahalaan. Para sa impormasyon tungkol sa mga lisensiya at pagrerehistro ng mga sasakyan, basahin ang Tsapter 1, *Ano ang dapat gawin kaagad matapos na dumating*.

Ang paglabag sa batas kaugnay ng trapik ay maaaring magresulta sa malaking mga multa, pagkawala ng iyong lisensiya sa pagmamaneho o maging pagkabilanggo. Ang paggamit ng mobile phone habang nagmamaneho ay labag sa batas, maliban na lamang kung ikaw ay gumagamit ng isang 'handsfree' kit.

May mga sinturon sa upuan o seatbelt (tinatawag din na mga 'restraint') sa lahat ng sasakyan para sa mga matatanda at malalaking mga bata. Ikaw ay mangangailangan ng espesyal na mga 'restraint na inaprubahan ng pamahalaan para sa maliliit na mga bata at mga sanggol. Isinasaad ng batas na ang bawa't isang nasa iyong sasakyan ay kailangang gumamit ng seatbelt o tamang restraint para sa bata, at kung ikaw ay napaloob sa isang aksidente sa kalsada kailangang ipagbigay-alam mo kaagad ito sa pulis.

Maaaring umupa ng mga safety restraint para sa bata sa ilang mga lugar. Upang alamin kung makukuha ang serbisyonang ito sa iyong lugar, kumontak sa:

Kidsafe SA

8161 6318

**Help in languages
other than English**

131 450

Website

www.kidsafe.com.au

Lalong mahigpit ang mga batas tungkol sa mga itinakdang tulin at sa pagmamaneho matapos makainom ng alak. Ang pinapahintulatang porsiyento ng alkohol sa dugo o ang tinatawag na *blood alcohol level* ay magkakaiba, depende sa estado o teritoryo at ayon sa uri ng hawak na lisensiya sa pagmamaneho. Labag sa batas ang uminom ng alak habang nagmamaneho. Para sa higit pang impormasyon, kumontak sa:

Alcohol Guidelines

1300 131 340

Website

<http://www.alcohol.gov.au/internet/alcohol/publishing.nsf/Content/guidelines>

Paghitit at pag-inom ng mga bawal na gamot

Maraming mga batas kaugnay ng pagkakaroon ng at paggamit ng mga bawal na gamot. Ang paglabag sa mga batas kaugnay ng mga bawal na gamot ay maaaring humantong sa **mga malubhang kaparusahan**. Kinikilala ng mga batas sa Australya kaugnay ng mga bawal na gamot ang kaibahan sa pagitan ng mga taong gumagamit ng mga bawal na gamot at ng mga namumuhunan sa pamamagitan ng pagsusuplay, paggawa o pagbebenta ng mga ito.

Ipinagbabawal ang paninigarilyo ng tabako sa dumaraming bilang ng mga lugar sa Australya, kabilang ang karamihang mga opisina ng pamahalaan, klinikang pangkalusugan at pinagtatrabahuhan. Ang paninigarilyo sa mga restoran at mga sentrong pamilihan ay ipinagbabawal din sa karamihang mga estado at teritoryo. Ang mga lugar na nagbabawal ng paninigarilyo ay malimit na may babalang nakadisplay na 'no-smoking' ngunit hindi ito madalas na nangyayari.

Isang paglabag sa batas ay magbenta ng produktong tabako sa isang 'menor de edad' (ang ibig sabihin, sa isang taong mababa sa 18 taong gulang ang edad). Ang pagbebenta ng tabako sa isang menor de edad ay ipinagbabawal din sa karamihang mga estado at teritoryo.

Ang pag-inom ng alak ay legal sa Australya nguni't sa ilang mga lugar at panahon lamang. Isang paglabag sa batas para sa kahit sinong tao ang magbenta o magsuplay ng alak sa isang taong mababa sa 18 taong gulang (isang menor de edad). Isang paglabag din sa batas para sa isang menor de edad ang uminom ng alak maliban kung ito ay sa kaniyang pribadong lugar katulad ng isang pribadong tahanan. Ang pag-inom ng alak ay ipinagbabawal din sa ilang mga publikong lugar.

Australian Drug Information Network

www.adin.com.au

(kabilang ang impormasyon sa mga wikang maliban sa Ingles)

Kapaligiran

Mahalaga ang malinis na kapaligiran at pangangalaga ng kalikasan para sa mga Australyano. Bawal ang magkalat, maglikha ang polusyon, o magtapon ng mga basura nang walang pahintulot. Ang mga katutubong hayop, kabibi at halaman ay pinoprotektahan ng batas. Huwag mangaso, mangisda o mangulekta ng mga halaman o kabibi bago alamin kung kailangan mo ng pahintulot. Dagdag pa dito, may mga espesyal na patakaran na nauukol sa mga [National Parks](#) o mga pambansang liwasan upang mahadlangan ang pagkasira nito.

Ingay

May mga batas na nangangalaga sa mga Australyano mula sa sobrang ingay. Ang mga batas ay nagkakaiba sa lahat ng mga estado at teritoryo, at ito ay batay din kung ang lugar ay sonang pangkomersiyal, pang-industriya o para sa paninirahan. Sa pangkaraniwan, mapagparaya ang mga kapitbahay sa paminsan-minsang ingay, ngunit kung ito ay madalas, sobrang lakas o nangyayari sa gabi, maaari itong ireklamo sa lokal na konseho, autoridad ng kapaligiran sa estado o teritoryo, o sa pulis.

Mga Hayop

May mga batas sa Australya na nangangalaga sa mga hayop mula sa kalupitan at pagpapabaya. Ipinagbabawal ang pagpatay ng mga hayop sa likod-bahay. Maaaring magmula o makulong ang mga taong tinatrato nang masama sa mga hayop at ibon. May mga lokal na batas tungkol sa kung anong mga hayop ang maaaring alagaan sa tahanan. Ang mga pantahanang hayop katulad ng aso ay kailangang irehistro sa iyong lokal na konseho. Basahin ang seksiyon ng 'Dog' sa 'Pampamahalaang seksiyon' ng iyong [White Pages](#).

Kung ikaw ay kumuha ng alagang hayop pananagutan mo na alagaan ito nang mabuti kabilang ang pagpapakain at pagpapanatiling malinis ito. Maraming mga alagang hayop ay kailangang regular na mabakunahan at magamot ng beteryaryo kung sila ay maysakit o nasaktan. Inaasahan sa Australya na ang mga alagang hayop ay makapon at malagyan ng micro-chip at ito ay pananagutan din ng may-ari. Maaari kang makakuha ng karagdagang impormasyon mula sa iyong lokal na vet o sa **Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA)**.

Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA)

8231 6931

RSPCA website

www.rspca.org.au

Pakikipagkita at pakikipag-usap sa mga tao

Kapag makikipagkita sa isang tao sa unang pagkakataon, kinaugalian na makipagkamay sa pamamagitan ng kanang kamay. Ang mga taong hindi magkakilala ay pangkaraniwang hindi humahalik o yumayakap kapag nagkita.

Ang maraming mga Australyano ay tumitingin sa mata ng mga taong kausap nila, bilang palatandaan ng paggalang at upang ipakita na sila ay nakikinig. Gayon pa man, kailangan mong malaman na maaaring maging di-komportable o mapahiya ang ilang tao sa ganito.

Kapag nakikipagkita sa isang tao sa unang pagkakataon, maraming mga Australyano ang hindi komportable kapag tinatanong tungkol sa kanilang edad, kung sila ay kasal, may mga anak o pera.

Maliban na lamang kung ikaw ay ipinakilala sa isang tao sa pamamagitan ng kanilang unang pangalan, o maliban kung ikaw ay sinabihan na tawagin sila sa pamamagitan ng kanilang unang pangalan, kinaugalian na tawagin sila sa pamamagitan ng kanilang titulo at apelyido, (hal. G. Wong, Bb. Smith, Gng. Brown, Dr. Lee). Sa lugar ng trabaho at sa mga kaibigan, kadalasan tinatawag ng mga Australyano ang baw't isa sa pamamagitan ng kanilang unang pangalan.

Magalang na Gawi

Ang mga Australyano ay kadalasang nagsasabi ng **"please"** kapag humihiling ng isang bagay o serbisyo at kadalasang nagsasabi ng **"thank you"** kapag sila ay tinulungan ng isang tao o sila ay binigyan ng isang bagay. Ang hindi pagsasabi ng "please" at "thank you" ay maituturing na hindi magalang.

Ang mga Australyano ay kadalasang nagsasabi ng **"excuse me"** para makuha ang pansin ng isang tao at **"sorry"** kapag sila ay nakabunggo ng isang tao. Ang mga Australyano ay nagsasabi rin ng "excuse me" o "pardon me" kapag sila ay dumighay sa publiko o sa bahay ng isang tao.

Ikaw ay dapat palaging magsikap na nasa oras para sa mga pulong o iba pang mga pakikipagtipan. Kung alam mo na ikaw ay mahuhuli, sikaping kontakin ang tao upang ipaalam sa kanila. Ito ay napakamahalaga sa mga propesyonal na pakikipagtipan dahil maaari kang singilin sa pagiging huli o kung ikaw ay pumalya sa iyong pakikipagtipan na

hindi ipinaalam sa tao nang maaga. Ang taong parating huli ay maituturing na hindi maasahan.

Kung ikaw ay makatanggap ng nakasulat na imbitasyon maaaring kabilang dito ang mga letrang 'RSVP' na may nakalagay na petsa. Ibig sabihin nito ay nais ng taong nag-iimbita sa iyo na malaman kung ikaw ay makakadalo o hindi. Sa ganitong kalagayan, mapitagan na sumagot bago dumating ang nabanggit na petsa.

Karamihan sa mga Australyano ay sumisinga sa mga panyo o tisyu, hindi sa daanan. Katulad din ito ng pagdura. Maraming tao ang magsasabi ng "bless you" kapag ikaw ay babahin – ang kasabihang ito ay walang kahulugang ukol sa relihiyon.

Mahalagang malaman na ang ilang pagkilos ay hindi lamang pagiging walang-galang ngunit labag din sa batas. Kabilang sa mga halimbawa ay ang pagmumura sa publiko, pagtutulak sa linya, at pag-ihing pagdumi kahit saan maliban sa isang publiko o pribadong palikuran.

Pananamit

Ang Australya ay isang lipunang iba't iba ang pinagmulan. Ang sari-saring klase ng mga damit na isinusuot ng mga tao ay nagpapakita ng ganitong pagkakaiba. Maraming mga tao ang may ugaling magdamit nang impormal upang maging komportable o angkop sa sosyal na kalagayan o klima. Marami mga tao ang magnanais ding magsuot ng tradisyonal na mga damit na maaring may kaugnayan sa relihiyon o kaugalian, lalo na sa mga espesyal na okasyon.

May ilang mga batas o patakaran sa pananamit, bagama't may mga pangangailangan sa pagsusuot ng ilang mga uri ng damit para sa mga kalagayan sa trabaho at sa ilang mga lugar. Gaya halimbawa, dapat magsuot ng mga pangkaligtasang sapatos at mga matitigas na sumbrero para sa dahilan ng kaligtasan sa mga lugar ng konstruksiyon at ang mga pulis at militar at ilang mga negosyante ay nagsusuot ng mga uniporme.

Maaaring ipag-utos ng mga klub, sinehan at iba pang mga lugar sa mga tagatangkilik na magsuot ng maayos at malinis na damit at angkop sa sapin sa paa (hindi tsinelas).

Maaaring maging mapanghamon o nakakagalit para sa iyo ang ilang mga estilo ng pananamit. Gaya halimbawa, ang ilang mga kababaihan na nagsusuot ng mga damit na halos labas ang katawan. Hindi mo dapat silang hushagan sa pamamagitan ng mga pamantayan ng iyong dating bansa. Sa Australya, ano man ang estilo ng damit ng babae, hindi mo dapat ipakahulugan ito na mababa ang kanilang mga moral o kaya ay nagnanais silang makaakit ng mga interes ng mga lalaki.

Karaniwang mga kasabihan sa Australya

Marami sa karaniwang mga kasabihan o slang sa Australya ang maaaring maging kakaiba sa mga taong bago sa Australya. Kung hindi ka nakatitiyak kung ano ang ibig sabihin ng kasabihan, ayos lamang na magtanong. Ang ilang karaniwang mga halimbawa ang:

- **Bring a plate** – kapag ikaw ay inimbita sa isang sosyal o pantrabahong okasyon at hinilingang mag-'bring a plate', ang ibig sabihin nito ay magdala ng isang uri ng pagkain na maaaring ibahagi sa ibang mga tao.
- **BYO** – ang ibig sabihin nito ay 'Bring Your Own' o magdala ng sariling inumin na maaring kabilang ang alak, juice, soft drink o tubig. Ang ilang mga restoran ay BYO. Maaari kang magdala ng iyong sariling alak, bagama't kadalasan ay may bayad para sa pagbibigay at paghuhugas ng mga baso, tinatawag na 'corkage'.
- **Fortnight** – ang isang 'fortnight' ay dalawang linggo. Maraming mga Australyano ay tumatanggap ng sahod tuwing ikalawang linggo.

6. Pabahay

Pag-upa sa pribadong bahay o flat

Ang pag-upa ng bahay o flat ay karaniwang ginagawa sa pamamagitan ng real estate agent na kumakatawan sa mga may-ari ng bahay o nang direkta mula sa mga pribadong may-ari. Ang mga bakanteng paupahan ay karaniwang inilalathala sa mga pang-araw araw na pahayagan, lalo na sa mga araw ng Miyerkoles at Sabado sa mga seksiyong 'To let' at 'Accommodation vacant'. Maaari ka ring pumunta sa tanggapan ng real estate upang makita ang listahan ng mga ari-ariang pinauupahan. **Maaaring mahirap humanap ng bahay sa Australya at maaaring mahal ang upa.**

Sa Australya, mas ninanais na magkaroon ng nakasulat na kasunduan sa pagitan ng umuupa at may-ari upang ang anumang mga kahilingan at kondisyon ay madaling matukoy. Ang tinatawag na 'lease' o 'kasunduan sa pag-upa ng tirahan' ay isang nakasulat na kontrata na ginawa sa pagitan ng umuupa at ng may-ari ng bahay at kadalasan ay nakapirming panahon sa loob ng 6 o 12 buwan, gayunpaman ikaw ay may karapatang makipagkasundo sa panahon ng kontrata sa may-ari ng bahay o sa kanilang mga ahente bago ka pumirma. Maaari mo ring baguhin ang lease sa katapusan ng nakapirming panahon ng kontrata.

Maaaring may mga gastos na nakapaloob kung hindi mo itutuloy ang lease bago matapos ang napagkasunduang panahon, kaya huwag mong ikokompromiso ang iyong sarili sa isang lease na mas mahaba sa panahong kaya mong ipamalagi. **Huwag pipirma ng kontrata kung hindi mo lubusang naiintindihan ang mga hinihiling at kondisyon sa dokumento, sa dahilang ito ay magiging isang legal na kasunduan pagkatapos na ito ay iyong mapirmahan .** (Para sa karagdagang impormasyon tunguhayan sa ibaba ang Mga karapatan at mga katungkulan ng nangungupahan).

Sa simula ng pag-upa karaniwan ay hihilingan kang magbayad ng isang buwang paunang upa gayundin ng rental bond o panggarantiyang upa. Ang bond o garantiya ay ang ibinabayad na deposito sa may-ari ng bahay at karaniwan ay hindi hihigit sa halaga ng isang buwang upa. Kailangang ilagak ng may-ari ng bahay o estate agent ang iyong bond sa Residential Tenancies Bond Authority.

Bago ka lumipat ang kondisyon ng bahay o flat ay isusulat sa isang dokumentong tinatawag na 'condition report' at ito ay kinukumpleto mo at ng may-ari ng bahay o ng kanilang ahente. Ang dokumentong ito ay makatutulong na maiwasan ang mga di-pagkakasundo kapag ikaw ay lilipat ng tirahan dahil sa nakasulat dito ang anumang sira na naroon na nang ikaw ay lumipat sa nasabing bahay o flat. Kapag ikaw ay aalis na sa inuupahang bahay o flat makukuha mong muli ang bond kung wala kang utang na upa at ang aria-arian ay malinis at walang sira.

Ikaw ay maaaring maging karapat-dapat para sa ilang pinansiyal na tulong upang matugunan ang gastos sa pagbabayad ng rental bond at paunang isang buwang upa. Maaari ka ring maging karapat-dapat para sa **Rent Assistance** na makatutulong sa iyo na matugunan ang iyong mga kabayaran sa upa. Ang impormasyon tungkol sa mga kabayaran ito ay makukuha mula sa [Centrelink](#).

Mga karapatan at katungkulan ng mga Nangungupahan.

Kung ikaw ay umuupa ng isang tirahan, ikaw ay may mga karapatan kung kailan maaaring bisitahin ng may-ari ang iyong tinitirhan, kung kailan nila maaaring taasan ang upa o sabihan na umalis sa iyong tinitirhan, gayundin ng marami pang ibang mga karapatan

Ikaw ay mayroon ding ilang mga katungkulan na kailangan mong malaman.

Para sa impormasyon tungkol sa mga karapatan at katungkulan kapag nangungupahan sa pribadong tirahan kumontak sa:

Office of Consumer and Business

Affairs - Tenancies

Level 1

91-97 Grenfell St

ADELAIDE SA 5000

Tel: **8204 9544**

Website: www.ocba.sa.gov.au/tenancies

Kung ikaw ay nasa labas ng Adelaide tumawag sa **13 1882** upang alamin ang kinaroroonan ng iyong pinakamalapit na pangrehiyong tanggapan.

Pagbili ng bahay o flat

Ang mga bahay o flat na ipinagbibili ay karaniwang inaanunsiyo sa pahayagan at maaari ding ianunsiyo sa internet. Ang mga ahensiyang nauukol sa real estate ay maaari ding magbigay sa iyo ng listahan ng mga ari-arian ipinagbibili at karaniwan ay maaaring magbigay sa iyo ng libreng pamplata. Kung ikaw ay bibili ng bahay sa unang pagkakataon sa Australya maaari kang maging karapat-dapat para sa 'First Home Buyers' Grant' ng Pamahalaang Australya.

Kung kailangan mong humiram ng pera upang makabili ng ari-arian, kontakin ang iyong bangko, o iba pang institusyon sa pananalapi. Sa Australya, ang mga tao ay karaniwang gumagamit ng abogado o konbeyanser kung bumibili ng ari-arian upang matignan kung tama ang mga titulo at mag-ayos ng mga papeles. Inuulit, **huwag pipirma ng kahit anong kontrata maliban kung naiintindihan mo nang lubusan ang lahat ang mga kahilingan at kondisyon.**

Public Housing (Pampublikong Pabahay)

Kung ikaw ay tumatanggap ng kabayaran mula sa Centrelink o mababa ang kinikita, maaari kang mag-aplay upang umupa ng pampublikong pabahay. Ang panahon ng paghihintay para sa pampublikong pabahay ay nagkakaiba batay sa lugar na gusto mong tirahan, ang laki ng iyong pamilya at ang mahigpit na pangangailangan mo ng pabahay.

Mga Serbisyo Ng Housing Sa

Ang Housing SA ay nagbibigay ng hanay ng mga serbisyong nauukol sa pabahay para sa mga taong nangangailangan ng tulong pantirahan at may ugnayan ng mga rehiyonal na tanggapan sa kabuuang estado

Upang alamin ang pinakamalapit na tanggapan ng Housing SA kontakin ang Customer Service Centre sa 13 1299.

Private Rental Assistance Program (PRAP)(Programang Ng Tulong Sa Pribadong Paupahan)

Sa South Australia, ikaw ay kailangang magbayad ng bond at dalawang linggong paunang upa upang makakuha ng pribadong paupahang bahay. Kung ikaw ay karapat-dapat, ang Housing SA ay makapagbibigay ng garantiya para sa bond sa may-ari ng bahay (o ahente). Sa ilang mga kalagayan, ikaw ay maaari ding tumanggap ng tulong sa paunang upa. Ang Housing SA ay maaari ding magbigay ng pinansiyang tulong para sa mga utang sa upa ngunit hindi nagbibigay ng pinansiyang tulong para sa gas, elektrisidad, telepono, pagkain, mga damit o kasangkapan sa bahay.

Kung ikaw ay nahihirapang makahanap ng pribadong paupahang tirahan, ikaw ay maaaring maging karapat-dapat para sa tulong sa pamamagitan ng Private Rental Liaison Service.

Para sa karagdagang impormasyon tungkol sa Private Rental Assistance Program o Private Rental Liaison Service pakitawagan ang Customer Service Centre sa 131 299 o bisitahin ang website na: www.housing.sa.gov.au.

Pag-upa ng bahay

Ang Housing SA ay nagbibigay ng paupahang bahay sa mga taong mababa ang kinikita sa mga metropolitang lugar at ilang mga bayan sa kanayunan sa South Australia. Kung ikaw ay mag-aaplay para sa paupahang pabahay, ikaw ay kailangang pumasa sa isang Eligibility Test bago ka mailagay sa listahan ng paghihintay. Sa pangkalahatan ang mga bahay ay ibinibigay sa pagkakasunod-sunod ng petsa ng aplikasyon at kadalasan mayroong mahabang panahon ng paghihintay para sa pabahay, ngunit ang panahon ng paghihintay ay nagkakaiba ayon sa lugar na gusto mong tirhan, sa laki ng iyong pamilya at madaliang pangangailangan ng tirahan. Ang mga taong natasa na may pinakagyat na pangangailangan ng tirahan ay ang unang bibigyan ng pabahay.

Pangkagipitang Pabahay

Kung ikaw ay naniniwala na ikaw ay nangangailangan ng kagyat na pabahay, ang Housing SA ay maaaring makatulong sa iyo sa panimulang suporta at mga reperal sa iba pang angkop na mga serbisyo katulad ng mga shelter. Kung ikaw ay naniniwala na ikaw ay nangangailangan ng kagyat na pabahay, mangyari lamang na kontakin ang Customer Service Centre sa 131 299 o ang Crisis Care Help Line sa 13 1611.

Mga Mahalagang Serbisyong Pambahay

Kung ikaw man ay umuupa o bumibili ng bahay, may ilang mga serbisyong pambahay na kailangan mong maipakonekta sa ari-arian: Sikaping magbigay ng ilang araw na paunawa sa mga tagapagbigay ng mga serbisyong ito bago umasang makalipat sa isang bagong lugar.

Bago pumirma sa anumang kontrata para sa mga serbisyong pambahay, kailangang mong alamin kung ang serbisyong iyong papasukan ay kailangan kung isasaalang-alang ang kanilang mga kaayusan sa paninirahan. Sa ilang mga kaso may mga taong pumirma nang hanggang sa 3 taong kontrata para sa suplay ng kuryente, bagama't sila ay naninirahan sa isang pansamantalang pabahay. Mahalagang maintindihan ang mga kahilingan at kondisyon ng mga kasunduan sa mga tagapagbigay ng serbisyo bago gumawa o pumirma ng anumang mga kontrata para sa mga serbisyong pambahay.

May ilang mga tagapamahagi ng elektrisidad at gas sa South Australia. Mangyari lamang na alamin sa ['Yellow Pages'](#) sa ilalim ng seksiyong "Electricity distributors" at "Gas suppliers".

Ang ilan sa mga pangunahing tagapamahagi ay:

Kuryente, Gas at Tubig

TRUenergy	13 34 66
Origin Energy	13 24 61
Energy Australia	13 88 08
AGL	13 12 45
United Water	
Service Difficulties	1300 883 121
Account Enquiries	1300 650 950

Telepono

Ang mga kompanya ng telepono, kabilang ang [Telstra](#), na bahagyang pag-aari ng gobyerno ay nakalista sa [Yellow Pages](#) na direktoryo ng telepono sa seksiyong 'Mobile telephones and accessories' at 'Telephones – long distance'.

Ang ilan sa mga serbisyong ito ay maaring mangailangan ng bayad para sa koneksiyon. Mangyari lamang na i-tsek sa tagapagbigay ng serbisyo bago ka pumirma ng kontrata. Ikaw ay padadalhan ng regular na kuwenta o bill na nagsasaad ng mga gastos na kaugnay sa kanilang serbisyo. Kailangan mo silang kontakin kaagad kung hindi ka makakabayad sa

takdang petsa, o kung nais mong makatanggap ng mas mababang bill sa halip na malalaking bill sa mahabang mga pagitan. Ang mga tawag sa mga ibang bansa ay maaaring maging napakamahal at ang mga bayarin ay madaling maipon. Maaaring kailanganin mo na i-monitor nang maingat ang iyong mga tawag sa ibang bansa o gumamit ng pre paid na call card (maaaring mabili sa mga tindahan ng diyaryo).

Maraming tao sa Australya ang mayroong mobile phone, gayunpaman, **ang mga tawag mula sa mga mobile phone ay maaaring napakamahal**. Kadalasan ang mga tawag ay inoorasan sa pamamagitan ng mga minuto o ng mga yunit na 30 segundo kapag gumagamit ng mobile phone upang gumawa ng mga tawag kabilang ang mga tawag sa ibang estado o ibayong dagat. **Kailangan mong mag-ingat upang maintindihan nang husto ang pampinansiya at pambatas na mga obligasyon bago ka magpasyang bumili ng teleponong mobile.**

Ang **Telecommunications Industry Ombudsman** ay gumawa ng ilang mga polyetong pang-impormasyon tungkol sa iba't ibang mga isyung pangmamimili na maaaring makuha sa wikang Ingles at iba pang mga lengguwahe. Para sa karagdagang impormasyon bisitahin ang website o kumontak sa:

Telecommunications Industry Ombudsman

1800 062 058

Website

www.tio.com.au/publications/FactSheets.htm

7. Pagtatrabaho.

Paghahanap ng trabaho

Maaaring maging napakalaki ng kompetisyon sa paghahanap ng trabaho sa Australya. Kung paano madaling makahanap ng trabaho ang mga bagong dating ay batay sa mga dahilang pang-ekonomiya, mga kwalipikasyon at mga kasanayan, ang uri ng trabahong hinahanap at partikular na mga kalagayan na maaaring makaapekto sa pagkakaroon ng ilang tiyak na mga uri ng trabaho sa iba't ibang bahagi ng bansa.

Ang mga pang-araw araw na pahayagan ay naglalathala ng mga bakanteng trabaho (o 'Positions vacant (mga bakanteng posisyon)') lalo na sa mga araw ng Sabado. Ang mga bakante sa trabaho ay maaari ding matagpuan sa internet. Mayroon ding mga pribadong ahensiya ng pagtatrabaho, na nakalista sa [Yellow Pages](#) na direktoryo ng telepono at mga anunsiyo para sa pagtatrabaho.

Ang sinumang residente ng Australya ay maaaring magrehistro sa **Centrelink** at sa **Job Network** upang makakuha ng tulong sa paghahanap ng trabaho. Kapag nakapagrehistro, ikaw ay irekomenda sa **Job Network**. na binubuo ng mga samahang pribado, pangkomunidad at pampamahalaan, na kinontrata ng Pamahalaang Australya upang matulungan ang mga tao na makahanap ng trabaho.

Bilang isang bagong dating, kadalasan ay magandang ideya na kausapin ang isang may kasanayang tagapayo sa pagtatrabaho o ang **Centrelink Career Information Centre** upang matiyak na ang iyong paraan ng paghahanap ng trabaho ay naaangkop, lalong lalo na kung ikaw ay nahihirapang makakakuha ng interbyu.

Mga detalye ng pagkontak sa Centrelink

Job Search Information Line	13 6268
Tulong sa mga wikang maliban sa Ingles	13 1202
Nang personal	Office locations
Mga impormasyon sa ibang mga lengguwahe	Centrelink assistance – we speak your language
Website	www.centrelink.gov.au

Mga Serbisyo ng Job Network

Maraming mga serbisyong nauukol sa pagtatrabaho na maaaring makuha sa pamamagitan ng Job Network. Kabilang dito ang mga sumusunod:

- Ang **Job Search Support Services** (Mga Serbisyong Pansuporta sa Paghahanap ng Trabaho) – agad-agad na makukuha ng mga karapatdat-dapat na naghahanap ng trabaho matapos na magrehistro sa Centrelink o sa isang miyembro ng Job Network, ito ay naglalayong tumulong sa mga walang trabaho na makakita kaagad ng trabaho hangga't maaari;
- Ang **Intensive Support Services** (Mga Serbisyong ukol sa Masinsinang Suporta) – nagbibigay ng karagdang tulong sa mga karapatdat-dapat na naghahanap ng trabaho kabilang ang pagsasanay upang mapaunlad ang mga kasanayang ukol sa interbyu, at upang makaharap nang mahusay sa malamang na mga tagapag-empleyo;
- Ang **Intensive Support - Job Search Training** (Masinsinang Suporta -Pagsasanay sa Paghahanap ng Trabaho) kabilang ang pagbibigay ng angkop na tulong sa bawat isang karapatdat-dapat na naghahanap ng trabaho, kabilang ang pagpapabuti ng kanilang mga kasanayan sa Paghahanap ng Trabaho, at pagpapalawak ng mga Network sa Paghahanap ng Trabaho (kabilang sa mga

gawain ang tulong para sa mga kasanayang nauukol sa paggawa ng mga resume at aplikasyon sa trabaho);

- Ang **Intensive Support – customised assistance** (Masinsinang Tulong – angkop na tulong) - nagbibigay ng higit na pang-isahang tulong para sa mga karapatdapat na naghahanap ng trabaho, at kabilang ang pagtutuon ng pansin sa mga hadlang sa paghahanapbuhay ng isang naghahanap ng trabaho at pag-angkop ng mga pagsisikap ng isang taong naghahanap ng trabaho.
- Ang **New Enterprise Incentive Scheme (NEIS)** (Bagong Panukalang Pangganyak sa Negosyo) – tumutulong sa mga walang trabaho na magsimula at magpatakbo ng sarili nilang negosyo. Ang kalahok ay maaaring makakuha ng tulong mula sa NEIS na nagbibigay ng pagsasanay para sa maliit na negosyo, kitang pansuporta at pagpapayo sa loob ng unang taon ng negosyo.
- ang **Assessment Fee Subsidy for Overseas Trained Australian Residents** (Tulong na Bayad sa Pagtatasa para sa Australyanong Residente na Nagsanay sa Ibayong-dagat) – ay tumutulong sa gastos ng mga pagsusuri at mga pagtatasa.

Mahalaga na tandaan na ang basta lamang na pagrerehistro sa tagapagbigay-serbisyo na Job Network ay hindi nagbibigay ng garantiya ng trabaho. Kailangan mo pa rin na aktibong maghanap ng trabaho upang madagdagan ang iyong pagkakataong makahanap ng trabaho.

Ang lahat ng mga naghahanap ng trabaho ay maaari ding gumamit ng libreng kagamitan ng **Job Network Access** sa Centrelink. May ilang mga miyembrong ahensiya ng Job Network ang nagpapagamit ng mga telepono, photocopier, fax machine, mga touch screen at kompyuter (kabilang ang internet). Para sa karagdagang impormasyon tungkol sa mga serbisyo, kabilang ang pagiging karapat-dapat, kumontak sa:

Job Seeker Hotline

13 6268

Job Network website

www.jobnetwork.gov.au

Ang Centrelink ay nagbibigay din sa mga kliyente ng reperal para sa pagkilala ng mga kasanayan sa ibang bansa at nagbibigay ng pagpapayo tungkol sa iba pang lokal na mga serbisyong nauukol sa pagtatrabaho na maaaring makuha.

Ang mga opisina ng Centrelink ay matatagpuan sa maraming mga siyudad na suburbiya gayundin sa mga malaking sentro sa kanayunan. Ang lokasyon ng kanilang mga opisina ay nakalista sa seksiyon ng 'Centrelink' sa [White Pages](#) na direktoryo ng telepono at sa website ng Centrelink

Ang mga Miyembro ng Job Network ay matatagpuan sa maraming lokasyon sa SA at makatutulong sa iyo na makahanap ng trabaho. Ang ARA Jobs sa KilKenny ang partikular na kinontrata ng Pamahalaang Komonwelt upang magbigay ng mga serbisyo sa mga taong mula sa iba't ibang kultura at lengguwahe.

ARA Jobs

(08) 8268 4444

Karagdagang impormasyon

Mga Pag-aaprentis sa Australya

13 3873

Website

www.australianapprenticeships.gov.au

Workplace website

www.workplace.gov.au

Australian Jobsearch website

www.jobsearch.gov.au

Skilled Migrant Job Seeker website

<https://skilledmigrant.gov.au>

Jobguide website

www.jobguide.deewr.gov.au

Department of Further Education, Employment, Science and Technology (Kagawaran ng Karagdagang Edukasyon, Pagtatrabaho, Agham at Teknolohiya)

Ang Pamahalaang Estado ay nagbibigay din ng ilang mga programang panghanapbuhay upang makatulong sa mga naghahanap ng trabaho na makakuha ng mapapasukan. Para sa karagdagang impormasyon kumontak sa:

South Australia Works

8463 5577

www.saworks.sa.gov.au

Mga Kwalipikasyon

Maipapayo na magkaroon ng pormal na pagkilala sa iyong mga kwalipikasyon sa ibang bansa upang mapabuti ang iyong pagkakataong makakuha ng trabaho sa parehong propesyon na ikaw ay mayroong kwalipikasyon.

Mga hanapbuhay

Kung ikaw ay may kwalipikasyon sa pag-iinhinyero, konstruksiyon, trabahong kaugnay ng metal, mga trabahong nauukol sa elektrikal at pangongontrata ng pagpapakain, maaari kang payuhan ng **Trades Recognition Australia (TRA)** kung paano makilala ang mga kwalipikasyong nabanggit sa Australya. . Kung ikaw ay nakatira sa South Australia, kumontak sa:

[Trades Recognition Australia](http://www.tradesrecognition.gov.au)

1300 360 992

Para sa mga katanungan mula sa ibang bansa, kumontak sa:

Trades Recognition Australia

GPO Box 9879

CANBERRA ACT 2601

Tel: **+612 6121 7456**

Fax: +612 6121 7768

E-mail: traenquiries@dewr.gov.au

Website: www.workplace.gov.au/tra

Mga kwalipikasyong pang-tertiary

Kung ikaw ay naghahanap ng partikular na trabaho, kontakin ang propesyonal na ahensya ng pagrerehistro o paglilisensya na nakalista sa website ng Australian Skills Recognition Information.

Ang **Overseas Qualifications Units (OQU)** ng estado at teritoryo ay tumutulong sa mga migrante na makakuha ng rekognisyon ng kanilang natamong mga kasanayan at mga kwalipikasyon sa ibayong dagat. Para sa karagdagang impormasyon magpunta sa:

Skills Recognition website

www.immi.gov.au/asri/os-qual-units.htm

Ang Department of Education, Employment and Workplace Relations (DEEWR) sa pamamagitan ng **Australian Education International-National Office of Overseas Skills Recognition (AEI-NOOSR)** o ang Pangdaigdig na Edukasyon sa Australya-Pambansang Opisina para sa Pagkilala ng mga Kasanayan sa Ibang Bansa ay nagbibigay ng impormasyon at pagpapayo ukol sa libreng paghahambing ng mga kwalipikasyon sa ibayong dagat. Para sa karagdagang impormasyon kontakin ang:

AEI-NOOSR Hotline

1300 363 079

Tandaan: Mangyari lamang na makipag-alam sa Overseas Qualifications Unit (OQU) bago kumontak sa AEI-NOOSR; ikaw ay irereper ng OQU kung kinakailangan.

Sa ilang mga pagkakataon, ang mga propesyonal na nagsanay sa ibang bansa na may katibayan ng pagiging mamamayan o permanenteng residente ng Australya ay maaaring maging karapat-dapat para sa TULONG–PAMBAYAD na suporta upang mabayaran ang bahagi o lahat ng kanilang bayaring matrikula para sa bridging study na kinakailangan para sa rekognisyon sa Australya ng propesyonal na mga pag-aaral na isinagawa sa ibayong dagat

FEE-HELP

1800 020 108

Going to Uni website

www.goingtouni.gov.au

Ang ASDOT ay nagbibigay ng pampinansyang tulong upang mabayaran ang halaga ng pagtatasa ng mga kawalipikasyon at mga pagsusulit para sa mga propesyonal na nagsanay sa ibayong dagat sa ilang tiyak na mga propesyon na tumutugon sa pamantayan ng programa sa pagiging karapat-dapat.

ASDOT Hotline

1300 363 079

ASDOT website

aei.gov.au/AEI/QualificationsRecognitionInformation/Asdot

Kung ang mga dokumento para sa iyong mga kwalipikasyon ay hindi nakasulat sa Ingles, kailangan mong ipasalin ang mga ito. Basahin ang Tsapter 2, *Tulong sa wikang Ingles*

Mga Kondisyon sa Pagtatrabaho (mga karapatan ng tagapag-employo/empleyado)

Ang mga empleyado sa Australya ay may mga karapatan at nararapat para sa mga proteksyon sa ilalim ng angkop na pederal at estado/teritoryong mga batas. Ang mga batas na ito ay nagtatakda ng mga patakaran katulad ng halaga ng pinakamababang pasahod at pinakamababang mga kondisyong pantrabaho na karapat-dapat para sa mga empleyado.

Ang **Workplace Authority** ay ang sentrong lugar ng kontak para sa libreng pagpapayo at impormasyon sa sistema ng mga ugnayan sa lugar pantrabaho sa Australya para sa kapwa mga tagapag-employo at empleyado. Ang Workplace Authority ay tumatanggap din ng mga paglalagak ng mga kasunduan sa lugar ng trabaho o tinatawag na workplace agreements at tinatasa kung ang mga kasunduan ay makatarungan. Ang Workplace Authority ay matatagpuan sa bawat kabiserang syudad at maaaring makontak sa telepono sa pamamagitan ng Translation and Interpreting Service.

kung ikaw ay may mga alalalahanin tungkol sa kung paano naaangkop ang mga batas sa iyong lugar ng trabaho ang **Workplace Ombudsman** ay maaaring mag-imbistiga ng mga reklamo o pinaghihinalang mga pagsalungat sa pederal na batas sa lugar pantrabaho, magtanong tungkol sa anumang pagkilos o kaugaliang maaaring salungat sa pederal na batas sa lugar pantrabaho, magsimula ng mga paglilitis sa hukuman upang ipatupad ang pederal na batas sa lugar pantrabaho at kumatawan sa mga manggagawa na bahagi, o maaaring maging bahagi ng mga paglilitis sa ilalim ng *Workplace Relations Act 1996*.

Para sa karagdagang impormasyon tungkol sa sistema ng mga ugnayan sa lugar pantrabaho sa Australya maaari ka ring kumontak sa Workplace Infoline o bumisita sa website ng Australian Government's Workplace.

Wageline	1300 363 264
Tulong sa mga wikang maliban sa Ingles	13 14 50
Workplace website	www.workplace.gov.au
Workplace Infoline	1300 363 264
Workplace Ombudsman Helpline	1300 724 200
Workplace Ombudsman website	www.wo.gov.au

Sa ilalim ng Workplace Relations Act, ang lahat ng mga empleyado ay may karapatang sumapi o hindi sumapi sa isang unyong pantrabaho. Hindi maaaring paalisin ng tagapag-empleyo ang empleyado sa dahilang sila ay kasapi o hindi kasapi sa isang unyon. Para sa karagdagang impormasyon, kontakin ang **Australian Council of Trade Unions (ACTU)**

ACTU Helpline	1300 362 223
ACTU website	www.actu.asn.au

Superannuation

Ang superannuation ay isang espesyal na inilaang mahabang-panhong pamumuhunan para sa iyong pagreretiro. Ang superannuation ay kilala bilang 'pag-iimpok para sa pagreretiro' o 'kinikitang pensiyon' sa buong mundo. Ang pamumuhunan sa superannuation habang ikaw ay nagtatrabaho ay inilaan upang matulungan ka na makapagbuo ng reserba ng naipaong pera para sa iyong pagreretiro. while you are working is designed to help you build a nest-egg for your retirement. Halos bawat taong nagtatrabaho sa Australya ay miyembro ng pondong superannuation.

Ang superannuation sa Australya ay karaniwang kilala bilang 'Super'.

Sa karaniwang mga kaso, ang iyong tagapag-empleyo ay kailangang magbayad ng halagang katumbas ng siyam na porsiyento (9%) ng iyong kinikita para sa isang pondong Superannuation na iyong pinili. Maaari ka ring magbayad ng karagdagang pera sa iyong pondong super. Upang alamin kung ang iyong tagapag-empleyo ay nagbabayad ng tamang halaga kailangan mong alamin ito mula sa mga taong namamahala ng iyong iyong pondong super. Para sa karagdagang impormasyon kontakin ang:

ATO Superannuation Infoline	13 1020
ATO website	www.ato.gov.au/super
Australian Securities & Investments Commission (ASIC)	1300 300 630
ASIC website	www.fido.asic.gov.au

Pagbubuwis

Ang [Tax File Number \(TFN\)](#) ay isang walang-katulad na numero na ibinibigay ng **Australian Taxation Office (ATO)**(Opisina ng Pagbubuwis sa Australya) sa mga tao o organisasyon at kinakailangan para sa lahat ng porma ng pagtanggap ng kinikita. Mag-aplay para sa iyong TFN bilang unang prayoridad. Ang pinakamabilis na paraan upang makakuha ng TFN para sa mga bagong dating ay sa pamamagitan ng internet. Maaaring **magrehistro** para sa **Online TFN** sa loob ng 24 na oras sa isang araw, 7 araw sa isang linggo at ang kailangan lamang ay ang mga detalye ng iyong pasaporte at ang iyong address sa Australia. Matapos ang halos 10 araw matatanggap mo ang iyong bagong TFN sa koreo. Kailangan mong pangalagaan ang iyong TFN at huwag itong itago kung saan ito ay maaaring manakaw tulad ng iyong pitaka, portamoneda o mobile phone.

Maaaring makakuha ng mga application form mula sa mga tanggapan ng [Centrelink offices](#), sa pamamagitan ng pag-iimprenta nito mula sa website ng ATO o sa pamamagitan ng pagtawag sa linyang-pantulong ng TFN. Ang pagpoproseso para sa pagbibigay ng TFN ay sa loob ng 28 araw.

Kung ikaw ay nagsimulang magtrabaho, hihilingin ng iyong tagapag-empleyo na kumpletihin ang TFN Declaration form kung saan ay kakailanganin mong isulat ang iyong TFN. Kung ikaw ay wala pang TFN, ang tagapag-empleyo ay hindi pinapayagang magbawas nang mahigit sa karaniwang halaga ng buwis hanggang sa matapos ang pamantayang panahon ng pagpoproseso ng TFN.

Kung ikaw ay may anumang kita sa loob ng pinansiyal na taon (sa pagitan ng 1 Hulyo at 30 Hunyo), ikaw ay kailangang maglagak ng **Income Tax Return** bago mag ika-31 ng Oktubre sa taong iyon, maliban kung may magagawang ibang pagsasaayos. Bilang isang residente ikaw ay nakapailalim sa batas ng Australya at sa pangkalahatan ay kinakailangang magbunyag ng lahat ng kitang tinanggap mula sa loob at labas ng Australya kapag gumagawa ng income tax return.

Ang Australya ay mayroong **Goods and Services Tax (GST)** o ang pagbubuwis sa mga kalakal at mga serbisyo na 10 porsiyento sa karamihang mga bagay. Ang GST ay kabilang sa halagang ipinababayad sa iyo. Ang ilang mga bagay tulad ng mahalagang pagkain, karamihang pang-edukasyon at pangkalusugang serbisyo, mga nahirang na child care at nursing home care ay walang GST.

Kung ikaw ay nagmamay-ari ng isang negosyo, kakailanganin mong kumuha ng Australian Business Number (ABN) o Numero ng Negosyo sa Australya para sa iyong mga pakikipag-ugnayan sa Australian Taxation Office (Opisina ng Pagbubuwis sa Australya) at iba pang mga negosyo. Para sa higit pang impormasyon, kontakin ang Australian Taxation Office (Opisina ng Pagbubuwis sa Australya) :

Mga detalye ng pagkontak sa Australian Taxation Office (ATO)

Linyang pantulong para sa Tax File Number	13 2861
Mga katanungan tungkol sa Negosyo at GST	13 2866
Linyang Pang-impormasyon para sa Pansariling Buwis	13 2861
TFN online registration	www.ato.gov.au/individuals
Website ng Opisina ng Pagbubuwis	www.ato.gov.au

Mga ari-arian, pamumuhunan at kinkita sa ibayong dagat

Ang mga residente ng Australya ay binubuwisan para sa kanilang kinikita sa buong daigdig at kailangang magdeklara ng lahat ng kanilang dayuhang kita sa kanilang income tax return. Kung ikaw ay residente ng Australya para sa layuning pambuwis ay dapat alamin batay sa bawa't kaso. Ang Australian Taxation Office (ATO) ay may impormasyon sa website nito na makatutulong sa iyo na maintindihan ang iyong mga pananagutang nauukol sa buwis.

Maaaring magbigay ng impormasyon ang ATO kung paano itinuturing ang kinikita katulad ng:

- Mula sa mga pamumuhunan katulad ng securities at mga paupahang ari-arian
- Interes at mga royalty
- Gawaing pangnegosyo sa ibayong dagat
- Pagtanggap ng pensiyon mula sa ibayong dagat.

Kung ikaw ay may kinikitang maaaring buwis mula sa ibayong dagat, kailangan mo itong ideklara kahit na kinaltasan ito ng buwis sa bansa, kung saan ito ay iyong kinita. Kung ang dayuhang kita ay maaaring buwis sa Australya, at ito ay binayaran mo ng dayuhang buwis, ikaw ay maaaring maging karapat-dapat na tumanggap ng tinatawag na foreign tax credit. Ang mga buwis na nagpapahintulot sa credit ay tinatawag na 'creditable' taxes.

Kailangan mong ideklara ang dayuhang kita na may iksemsiyon sa buwis sa Australya. Ang dayuhang kitang ito ay maaaring isaalang-alang kapag kinakalkula ang halaga ng buwis na kailangan mong bayaran sa iyong natasang netong kita mula sa Australya at mga dayuhang bansa.

8. Kasiguruhang panlipunan.

Ang Pamahalaang Australya ay nagbibigay ng kontribusyon sa pangsosyal at pang-ekonomiyang mga resulta sa pamamagitan ng paghahatid ng mga serbisyong tumutulong sa mga tao na umasa sa sariling sikap at pagsuporta sa mga taong nangangailangan. Ang kasiguruhang panlipunan ay pangunahing ibinibigay sa pamamagitan ng ahensiyang pampamahalaan na tinatawag na **Centrelink**. Ang **Opisina ng Tulong Pampamilya (Family Assistance Office)** ay nagbibigay ng tulong sa mga pamilya.

Maaari mong makita ang mga [lokasyon ng mga opisina ng Centrelink](#) at [Opisina ng Tulong Pampamilya](#) sa iyong lokal na White Pages na direktoryo ng telepono.

Mga Kabayaran mula sa Centrelink

Ang pagtanggap ng mga suportang kabayaran para sa kita ay batay sa klase ng iyong *visa* at iyong partikular na mga kalagayan, kabilang ang iyong kinikita at mga ari-arian. Kahit na ikaw ay maging permanenteng residente ng Australya, maaaring maging angkop ang panahon ng paghinhintay (basahin sa ibaba).

Kung ikaw ay hindi nakakapagsalita ng wikang Ingles, ang Centrelink ay maaaring magsaayos ng intrepreter para sa iyong appointment. Maaari mong kontakin ang Centrelink sa iyong sariling wika sa pamamagitan ng pagtawag sa:

Centrelink (mga serbisyong multilinguwal)

13 1202

Centrelink website

www.centrelink.gov.au

Kailangan kang magbigay ng mga dokumentong pagkakakilanlan (pasaporte at dokumento ng pagbibiyaha, mga detalye ng account sa bangko at ng tinitirhang lugar) sa Centrelink kapag nag-aaplay para sa mga kabayaran. Ang karagdagang impormasyon tungkol sa mga kakailanganing pagkakakilanlan ay maaaring makuha sa numerong nasa itaas o sa pamamagitan ng pagdownload ng factsheet na "[Proving your identity to Centrelink](#)" mula sa website ng Centrelink.

Kailangan mo ng Tax File Number (TFN) upang makatanggap ng anumang mga suportang kabayaran para sa kita. Ang Centrelink ay maaaring magbigay sa iyo ng application form ng TFN na maaari mong ilagak sa Opisina ng Pagbubuwis sa Australya.

Mga panahon ng paghinhintay

Karaniwan ang mga bagong dating na migrante ay kailangang manirahan bilang mga permanenteng residente sa Australya sa loob ng dalawang taon bago sila makakuha ng karamihang kabayaran nauukol sa kasiguruhang panlipunan, kabilang ang mga benepisyo para sa mga walang trabaho at may sakit, panustos para sa pag-aaral, at ilan pang mga kabayaran. Ang mga panahon lamang na inilagi sa Australya bilang isang permanenteng residente ang bibilangin para sa panahon ng paghinhintay. Upang maging karapat-dapat na tumanggap ng pensiyon para sa matanda at para sa may kawalang-lakas, ikaw ay kinakailangang nanirahan sa Australya sa loob ng 10 taon.

Mga iksemsiyon sa panahon ng paghinhintay

Ang mga migranteng pumasok bilang refugee at kasong humanitarian ay may iksemsiyon sa 2 taong panahong paghinhintay. Ito ay angkop din sa kanilang mga asawa/kinakasama at mga umaasang anak kung umiiral ang relasyon nang sila ay dumating sa Australya bilang refugee at kasong humanitarian.

Gayundin, ang mga partner at umaasang mga anak ng mga mamamayang Australyano at mga taong naging permanenteng residente nang dalawang taon man lamang ay may iksemsiyon sa panahon ng paghinhintay. Maaaring mayroon ding iba pang naaangkop na mga iksemsiyon.

Karamihan sa mga kabayaran ay makukuha lamang ng mga taong naninirahan sa Australya at may pahintulot na mamalagi nang permanente. Maaaring matanggap ang kabayaran tinatawag na **Special Benefit** sa panahon ng paghihintay, kung ikaw ay dumaranas ng kahirapan dahil sa malaking pagbabago ng iyong kalagayan na hindi mo inaasahan. Ang kabayaran ito ay makukuha lamang sa limitadong mga kalagayan. Ang iyong kawalan ng kakayahang makahanap ng trabaho o nauubusan ng pera ay hindi sapat na mga dahilan para maging karapat-dapat na tumanggap ng Special Benefit. Kung ikaw ay dumating na mayroong Garantiya ng Suporta o tinatawag na Assurance of Support, ang iyong tagapaggarantiya ang may pananagutan sa muling pagbabayad ng halagang ibinayad sa iyo.

Kung ikaw ay nag-aalaga ng isang permanenteng residente ikaw ay maaring makakuha ng Carer Payment na hindi batay sa panahon ng paghihintay at kung ikaw ay palagiang nagbibigay ng pangangalaga ikaw ay maaari ding maging karapat-dapat para sa Carer Payment sa panahon ng paghihintay.

Kung ikaw ay nabalo, naging inutil o naging isang solong magulang matapos na maging residente ng Australya, ikaw ay maaaring maging karapat-dapat na tumanggap ng panustos o pensiyon. Maaari ka ring makatanggap ng pensiyon kahit hindi nanirahan sa Australya sa loob ng 10 taon kung ikaw ay nasasakupan ng pandaigdigang kasunduan kaugnay ng kasiguruhang panlipunan. Sa pagsapit ng Enero 2008, ang Australya ay mayroon ng mga kasunduan sa 19 bansa kaugnay ng kasiguruhang panlipunan.

Crisis Payment para sa mga pumasok sa ilalim ng programang humanitarian

Mula 1 Enero 2008, ang karapatan para sa **Crisis Payment** ay ibinigay sa mga taong pumasok sa ilalim ng programang humanitarian na dumating sa Australya sa unang pagkakataon sa petsang 1 Enero 2008 o matapos ito, at may hawak ng isa sa sumusunod na mga visa:

- subclass 200 – Refugee
- subclass 201 – In-country Special Humanitarian
- subclass 202 – Global Special Humanitarian
- subclass 203 – Emergency Rescue, at
- subclass 204 – Woman at Risk

Upang maging karapat-dapat para sa kabayaran, ang tao ay kailangang maging karapat-dapat para sa pensiyon o benepisyo mula sa Centrelink at nasa kahirapang pampinansiya. Ang taong ito ay **kailangang gumawa ng claim sa loob ng 7 araw ng pagdating sa Australya** o kumontak sa Centrelink ukol sa intensyong mag-claim sa loob ng 7 araw ng pagdating at maglagak ng claim sa loob ng 14 na araw ng pagkontak na iyon.

Ang Crisis Payment para sa bagong dating na mga humanitarian entrant ay isang minsanang kabayaran na nagbibigay ng karagdagang pampinansyang suporta upang makatulong sa panimulang mga pangangailangan sa paninirahan ng mga taong karapat-dapat. Ang halaga ng Crisis Payment ay katumbas ng halaga ng isang linggong kabayaran ng batayang kabayaran ng isang tao mula sa Centrelink (hindi kabilang ang mga dagdag na kabayaran katulad ng Rent Assistance o Pharmaceutical Allowance).

Family Assistance payments (Mga Kabayaranang Tulong Pampamilya)

Kung ikaw ay may umaasang mga anak, ang Pamahalaang Australya ay nagbibigay ng hanay ng mga kabayaran sa pamamagitan ng **Family Assistance Office** (Opisina ng Tulong Pampamilya) upang suportahan ang mga pamilya sa kanilang mga pananagutang pantrabaho at pampamilya. Kabilang sa pangunahing mga kabayaranang tulong pampamilya ay ang Family Tax Benefit, Child Care Tax Rebate, Baby Bonus at Maternity Immunisation Allowance.

Kadalasan, ikaw ay kinakailangang may visa para sa pagiging permanenteng residente upang maging karapat-dapat na tumanggap nito ngunit may ilang mga eksepsiyon. Walang panahon ng paghihintay para sa mga kabayaranang ito. Mahalaga na maunawaan na ang mga kabayaranang tulong pampamilya ay inilaan lamang bilang dagdag sa kita at hindi ito sapat upang mabuhay. Ang mga Kabayaranang Tulong Pampamilya ay nakapailalim sa pagsusuri ng kinikita.

Ang **Family Assistance Offices** (Mga Opisina ng Tulong Pampamilya) ay matatagpuan sa mga opisina ng Centrelink, Medicare at Australian Taxation. Para sa karagdagang impormasyon tungkol sa mga kabayaranang tulong pampamilya o pagpapayo kung ano ang karapat-dapat mong tanggapin, kontakin ang Family Assistance Office.

Opisina ng Tulong Pampamilya – mga detalye ng pagkontak

Telepono	13 6150
Mga wikang maliban sa Ingles	13 1202
TTY (para sa mga may kapansanan sa pandinig at pagsasalita)	1800 810 586
Family Assistance website	www.familyassist.gov.au

Mga kabataan

Kung ikaw ay may mga anak na lampas sa 16 na taong gulang ang edad, sila ay maaaring maging karapat-dapat para sa mga kabayaran ng kasiguruhang panlipunan katulad ng Youth Allowance o Austudy. Para sa karagdagang impormasyon bisitahin ang website na: www.centrelink.gov.au o tumawag sa:

Mga Serbisyong Pangkabataan at Pang-estudyante	13 2490
Sa mga wikang maliban sa Ingles	13 1202

Isang taong makikitungo sa Centrelink o sa Opisina ng Tulong para sa iyo

Maaari kang maghirang ng iba pang tao o organisasyon - tinatawag na 'nominee', upang humarap para sa iyo sa iyong mga pakikitungo sa Centrelink at/o sa Opisina ng Tulong Pampamilya.

Mga Karapatan at mga Katungkulan

May ilang mga patakaran at mga kondisyon na kailangan mong tugunan upang tumanggap ng mga kabayaran. Kung hindi mo ito gagawin, maaaring maapektuhan ang iyong mga kabayaran at maaari din itong matigil.

Centrelink

Dapat mong ipaalam sa Centrelink ang tungkol sa mga pagbabago sa iyong kalagayan upang matiyak na ikaw ay binabayaran nang tamang halaga. Kabilang dito ang:

- mga pagbabago sa iyong kinikita
- mga pagbabago sa mga kaayusan ng iyong pammuhay
- kung ikaw ay nag-asawa o humiwalay
- kung ikaw ay nagsimula o tumigil ng pag-aaral
- kung ikaw ay nagsimula o tumigil ng trabaho.

Dapat mo ring basahin ang lahat ng mga sulat na ipinadala sa iyo ng Centrelink at sumagot kung kinakailangan

Ang Centrelink ay nakikinig sa mga kliyente nito at ito ay nakatutulong sa Centrelink na mapabuti ang mga serbisyo nito. Kung ikaw ay may papuri, mungkahi o reklamo, kontakin ang:

Centrelink's Customer Relations Unit (Freecall)

1800 050 004

Sa mga wikang maliban sa Ingles

13 1202

Pagiging pribado ng iyong impormasyon – Ang iyong personal na impormasyon ay maaari lamang ihayag ng Centrelink o ng Family Assistance Office kung saan ito ay pinapayagan ng batas o may ibinigay na pahintulot.

Family Assistance Office (Opisina Ng Tulong Pampamilya)

Kung ikaw ay tumanggap ng kabayaran, ikaw ay kinakailangang magbigay-alam sa Opisina ng Tulong Pampamilya ng anuman sa mga pagbabago sa kalagayan ng iyong pamilya na maaaring makaapekto sa iyong tinatanggap. Bisitahin ang website ng Family Assistance para sa karagdagang impormasyon tungkol sa iyong mga [karapatan at katungkulan](#).

Mga Opisyal para sa Serbisyon Multikultural ng Centrelink

Ang mga Opisyal para sa Serbisyon Multikultural o Multicultural Services Officers (MSOs) ay ang ugnay ng Centrelink sa mga refugee at mga migranteng komunidad. Sila ay nagbibigay ng impormasyon tungkol sa mga programa at mga serbisyo sa mga kostumer at mga komunidad at nagkokonsulta nang malawakan upang makatulong sa Centrelink na mapabuti ang mga serbisyo nito.

Higit pang impormasyon

Centrelink

Ang Centrelink ay maraming impormasyon tungkol sa mga serbisyo at kabayaran nito. Para sa mga bagong dating na migrante at sinuman na ang pangunahing wika ay hindi-Ingles, may malaking hanay ng isinaling impormasyon kabilang ang pangkalahatang gabay na, '**Welcome to Centrelink**'. Para makakuha ng kopya nito at ng iba pang isinaling impormasyon, tumawag sa 13 1202 o bisitahin ang website: www.centrelink.gov.au at piliin ang '[We speak your language](#)', sa homepage ng Centrelink. Ikaw ay maaaring makakuha ng higit pang impormasyon tungkol sa mga kabayaran at serbisyo mula sa Centrelink sa pamamagitan ng pag-click sa '[individuals](#)' sa Centrelink home page at pagpili sa opsyong '[Moved to Australia](#)'. Maaari kang makakuha ng iba pang impormasyon sa pamamagitan ng pagtawag sa mga sumusunod na numero:

Centrelink multilingual (tulong sa mga wikang maliban sa Ingles)	13 1202
Mga Appointment at oras ng pagbubukas	13 1021
Serbisyong Nauukol sa Pagtatrabaho, Newstart, Special Benefit	13 2850
Age Pensions at Pensioner Concession Cards	13 2300
Magulang o tagapag-alaga	13 6150
Youth Allowance at Mga Serbisyo para sa Estudyante	13 2490
Pagkainutil, Pagkakasakit at mga Tagapangalaga	13 2717
Mga Serbisyon Pandaigdig ng Centrelink (mga pensiyon sa ibang bansa)	13 1673
New Apprenticeship Line	13 3633
Feedback mula sa Kostumer	1800 050 004

Centrelink TTY

(para sa may kapansanan sa pandinig at pagsasalita)

1800 810 586**Customer feedback TTY****1800 000 567****Kung tumatawag mula sa ibang bansa****+613 6222 3455****Family Assistance Office (Opisina Ng Tulong Pampamilya)**

Ang Family Assistance Office (Opisina ng Tulong Pampamilya) ay nagbibigay din ng impormasyon kaugnay ng mga serbisyo at mga kabayaran nito. Para sa mga bagong dating na migrante at para sa sinumang ang pangunahing lengguwahe ay hindi Ingles, may makukuhang mga isinaling impormasyon tungkol sa tulong pampamilya. Upang makatanggap ng kopya ng isinaling Fact Sheet tungkol sa kabayaranang Tulong Pampamilya, tumawag sa **13 1202** o bisitahin ang website ng Family Assist at piliin ang [Multilingual Services](#).

9. Sasakyan.

Sasakyang Pampubliko

Sa South Australia, ang sistema ng publikong transportasyon na pag-aaari ng pamahalaan ([Adelaide Metro](#)) ay binubuo ng mga bus, tram at tren. Ang mga serbisyo ay ibinibigay ng limang iba't ibang mga kompanya na nagbibigay ng magkakatulad na impormasyon kaugnay ng pagbibigay ng ticket at talaorasan.

Maaaring makakuha ng impormasyon, mga talaorasan at mga ticket mula sa the Adelaide Metro Infocentre (Sentrong Pang-impormasyon ng Metropolitang Adelaide) na matatagpuan sa kanto ng King William at Currie St., Adelaide at mula sa Adelaide Metro Information Line (Linyang Pang-impormasyon ng Metropolitang Adelaide).

Adelaide Metro Infoline

8210 1000

Website

www.adelaidemetro.com.au

Maaari ding makabili ng mga tiket sa mga Post Office, tindahan ng diyaryo, at piling tindahang delikatesen sa mga siyudad at suburbiya.

Ang mga timetable o talaan ng oras para sa mga bus ay kadalasang maaaring ibigay ng drayber ayon sa kahilingan, o sa pamamagitan ng pagtawag sa kompanya ng bus.

Ang mga kompanya ng bus ay nakalista sa [Yellow Pages](#) na direktoryo ng telepono sa bahagi na 'Bus and coach scheduled services'.

Ikaw ay maaari ding tumanggap ng **Travel Concession Card**.

Tatasahin ng **Department of Family and Communities (DFC)** ang iyong pagiging karapat-dapat na tumanggap nito at ikaw ay kailangang magpakita ng katibayan ng iyong kinikita sa kanilang mga tanggapan. Kung ikaw ay tumanggap ng kard, kailangang dalhin mo ito kapag ikaw ay sumasakay ng bus, tren o tram. Upang alamin ang pinakamalapit na tanggapan ng DFC, kontakin ang:

Department for Families & Communities (DFC)

**Hotline para sa Concession
1800 307 758**

Website

www.familiesandcommunities.sa.gov.au

Mga serbisyo ng Taksi

May mga pumapasadang taksi 24 oras bawa't araw sa halos lahat ng bahagi ng Australya. Makikita ang halaga ng pamasaha sa pamamagitan ng metro na nasa dashboard ng taksi. Ang mga kompanya ng taksi ay nakalista sa [Yellow Pages](#) na direktoryo ng telepono sa seksiyong 'Taxi cabs'. Ang karamihang mga siyudad ay may espesyal ng mga taksi para sa mga taong gumagamit ng wheelchair.

Ang isang espesyal na serbisyo ng taksi para sa mga taong gumagamit ng wheelchair ay maaaring makuha sa Adelaide sa lahat ng oras, kumontak sa:

[ACCESSIBLE Public Transport](#)

1300 360 940

Pribadong mga sasakyan

Ang mga bago at segunda manong mga sasakyan ay inaanunsiyo upang maibenta sa mga pahayagan at magasin at makikita din sa mga showroom ng mga bagong kotse at mga talyer ng segunda manong sasakyan. Kadalasan ay hindi kabilang sa pagbili ng kotse ang halaga ng pagrerehistro, stamp duty at sapilitang seguro. Ang mga gastos na ito ay kadalasang kailangang bayaran nang hiwalay ng bumibili.

Upang alamin kung ang dating may-ari ng sasakyan ay may utang pa sa sasakyan na rehistrado sa kahit anong estado o teritoryo maliban sa Western Australia o Tasmania, kumontak sa:

Transport SA

13 1084

Para sa impormasyon tungkol sa paghiram ng pera upang makabili ng sasakyan, kontakin ang iyong bangko o kompanya ng pananalapi. **Tandaan na tiyakin na iyong naiintindihan ang lahat ng mga sinasabi at kondisyon bago ka pumirma ng anumang kontrata para sa pananalapi.**

Sa bawa't Estado at Teritoryo ay may mga asosasyon ng mga motorista na nagbibigay ng mga serbisyong katulad ng pag-iinspeksiyon ng sasakyan para sa mga malamang na mamimili ng mga segunda manong mga sasakyan, impormasyon sa paglalakbay, seguro, at serbisyo sa kalsada (kung sakaling masiraan ka ng sasakyan). Karamihan sa kanilang mga serbisyo ay makukuha ng mga hindi kasapi gayundin ng mga kasapi, at umaabot upang masakop ang mga kasapi ng mga kapatid na samahan sa ibang mga estado at teritoryo.

Sa South Australia, maaari mong kontakin ang:

**Royal Automobile Association
(RAA)**

55 Hindmarsh Square

ADELAIDE SA 5000

Tel: 8202 4600

Website: www.raa.net

Kailangan mo ng kasalukuyang lisensiya sa pagmamaneho upang makapagmaneho sa Australya. Para sa impormasyon tungkol sa pagkuha ng **lisensiya sa pagmamaneho**, basahin ang Tsapter 1, *Ano ang kailangang gawin kaagad matapos na dumating?*

Mangyari lamang na tandaan: Ang mga batas na nauukol sa trapik sa Australya ay talagang mahigpit. Basahin ang Tsapter 5, *Kaugalian at batas sa Australya*.

10. Edukasyon at pangangalaga sa bata

Pangangalaga sa bata

May maraming uri ng full time at part time na serbisyong nauukol sa pangangalaga ng bata na magagamit para sa mga anak na masyadong bata pa upang makapasok sa eskuwela at sa mga oras matapos ang eskuwela. Matatagpuan mo ang hanay ng mga mapagpipiliang child care sa [Yellow Pages](#) na direktoryo ng telepono , kabilang ang mga **preschool** o **kindergarten**, na siyang naghahanda sa mga bata para sa eskuwela, **child care** o **day care centre**, na nag-aalaga ng mga batang anak at **family day care**, kung saan ang mga bata ay inaalagaan ng ibang magulang kasama ng kanilang sariling pamilya.

Mayroong mga **playgroup** na kung saan ang mga magulang at ang kanilang mga anak ay magkakasama-sama upang ang mga bata ay matutong makisalamuha sa isa't isa at para sa mga magulang na makapag-usap, magbahaginan ng impormasyon, atbp.

Playgroup Australia

1800 171 882

Website

www.playgroupaustralia.com.au

Habang ikaw ay dumadalo ng mga klase sa **Adult Migrant English Program (AMEP)**, ikaw ay maaaring maging karapat-dapat para sa libreng pag-aalaga sa bata para sa iyong mga anak na hindi pa nag-aaral. Kung ikaw ay nagpatuloy sa ibang programa ng pag-aaral matapos na makumpleto ang iyong karapatan sa AMEP mahalagang repasuhin ang mga kaayusan sa pagbabayad para sa pag-aalaga ng bata sa dahilang hindi saklaw ng ibang mga programa ang mga gastos na ito.

Para sa impormasyong ibinibigay ng pamahalaan tungkol sa:

- mga serbisyong nauukol sa pangangalaga ng bata sa iyong lugar
- mga uri ng pangangalaga na maaaring makuha at posibleng mga bakante
- tulong ng pamahalaan sa halaga ng pangangalaga
- mga serbisyo para sa mga batang nangangailangan ng espesyal na pangangalaga
- mga serbisyo para sa mga batang mula sa iba't ibang kultura

kontakin ang serbisyong pang-impormasyon ng Child Care Access Hotline

Child Care Access Hotline (8n.u-9n.g., Lunes - Biyernes)

1800 670 305

TTY (para sa mga may kapansanan sa pandinig at pagsasalita)

1800 639 327

Child Care Access website

http://www.dest.gov.au/sectors/early_childhood/default2.htm

Tandaan, ikaw ay maaaring maging karapat-dapat para Child Care Benefit at mga Family Assistance payment (Kabayaranang Tulong Pampamilya) upang makatulong sa pangangalaga ng bata at iba pang mga gastos. (Basahin ang Tsapter 8, *Kasiguruhang panlipunan*).

Inclusive directions

Ang Inclusive Directions ay sumusuporta sa pagsasama ng mga pamilya at kanilang mga anak na mula sa iba't ibang kultura at lengguwahe sa pangangalaga ng bata.

May nakalaang mga manggagawang pansuporta na mula sa ibang kultura at may pangalawang wika.

[Inclusive Directions](#)

8165 2900

Mga Paaralan

May mga preschool para sa lahat ng mga batang apat na taong gulang. Ang mga preschool ay tumutulong sa mga bata sa kanilang pisikal, emosyonal at panglipunang pag-unlad sa taong bago sila pumasok ng iskuwela.

Sapilitan para sa mga batang nasa pagitan ng 6 at 16 na taong gulang ang pumasok sa paaralan. Ang bata ay karaniwang nagsisimulang pumasok sa paaralan kung sila ay 5 taong gulang at kadalasan ay nagpapatuloy hanggang sila ay 17 o 18 taong gulang bilang paghahanda para sa unibersidad o iba pang karagdagang edukasyon. Sa pangkalahatan, ang mga batang mababa sa 12 o 13 taong gulang ay dumadalo ng **primaryang paaralan** at ang mga mas nakatatanda ay dumadalo ng **haiskul** (o sekundaryong paaralan). Ang ilang mga **kolehiyo** (nakatataas na mga sekundaryong paaralan) ay tumatanggap lamang ng mga pinakamatandang mag-aaral, na karananiwang naghahanda para sa katapusang eksaminasyon.

Maaari mong ipatala ang iyong mga anak sa alinman sa pampamahalaan o pribadong paaralan. Upang makahanap ng paaralan sa iyong lugar, tumingin sa bahagi na 'Schools' sa [White Pages](#) na direktoryo ng telepono o kumontak sa :

Department of Education and Children's Services freecall

1800 088 158

Website

www.decs.sa.gov.au

Nagbibigay ng libreng edukasyon ang mga **pampamahalaang paaralan**, ngunit ang karamihang paaralan ay humihingi ng boluntaryong kontribusyon upang makadagdag sa mga programa nito kaugnay ng edukasyon at palakasan. Nasa mga magulang ang desisyon kaugnay ng pagbabayad. May karagdagang mga pang-edukasyong materyales o mga serbisyo na inaasahang maaring ibigay ng mga magulang o bayaran upang ibigay ng paaralan. Maaaring kailanganin ng mga magulang na magbigay sa kanilang mga anak ng mga lapis, pluma, mga aklat-aralin at mga uniporme sa paaralan (kung naaangkop).

Tandaan: Ang mga mag-aaral na may hawak na pansamantalang mga visa ay maaaring kailanganing magbayad ng buong halaga ng mga bayarin sa paaralan. Alamin sa bawa't mga paaralan para sa mga detalye.

[Department of Education and Children's Services](#)

8226 1000

Libreng tawag 1800 088 158

Mangyari lamang na tandaan: Ang mga mag-aaral na may hawak na mga pansamantalang *visa* ay maaaring kailanganing magbayad ng buong kabayaran sa paaralan. Mangyari lamang na magsiyasat sa bawa't paaralan para sa mga detalye.

Ang mga **di-pampamahalaan o pribadong paaralan** ay sumisingil ng bayad, at maaaring sila ay kasapi ng isang grupong pagrelihiyon o natatanging pilosopiyang pang-edukasyon. Ang mga magulang na nagnanais na makaalam tungkol sa pribadong edukasyon ay kailangang makipagpanayam sa may-kaugnayang autoridad ng pribadong edukasyon o kumontak nang direkta sa piniling paaralan. Para sa karagdagang impormasyon kumontak sa:

Association of Independent Schools of South Australia

8179 1400

Magtanong sa iyong paaralan tungkol sa **before and after school care** o **mga programang pangbakasyon ng eskuwela** para sa mga batang pumapasok sa eskuwela.

Mga batang hindi nagsasalita ng wikang Ingles

Ang mga bagong dating na mga bata na hindi nakapagsasalita ng wikang Ingles ay maaaring magpalista sa New Arrivals Program (NAP) Schools (Mga Paaralang Programa para sa mga Bagong Dating) at mga Sentro na mayroong mga **programa ng intensive English** o masinsinang pag-aaral ng wikang Ingles na espesyal na inilaan para sa mga bata.

May anim na Primaryang Paaralang Programa para sa Bagong Dating sa at dalawang Sekundaryong Paaralang Programa para sa Bagong Dating.

Bellevue Heights Primary	8278 7182
Clovelly Park Primary	8276 5366
Cowandilla Primary	8443 7800
East Torrens Primary	8337 1411
Elizabeth Vale Primary	8225 1307
Gilles Street Primary	8223 5184
Ingle Farm Primary	8262 4864
Mansfield Park Primary	8445 1594
Murray Bridge North Primary	8532 3055
Pennington Junior Primary	8345 4072
Pennington Primary	8447 1933
Richmond Primary	8293 1863
Salisbury North R-7 School	8258 1519
The Pines R-7 School	8281 2199
Adelaide Secondary School of English	8340 3733

Ang mga matatanda na di-gaanong nakapagsasalita ng wikang Ingles o walang kaalaman sa wikang ito ay maaaring magpatala sa :

Thebarton Senior Secondary College	8352 5811
---	------------------

Mga Interpreter

Ang mga magulang at tagapag-alagang limitado ang pagsasalita ng wikang Ingles o hindi nakapagsasalita nito ay maaaring humiling sa paaralan na kumuha ng isang interpreter kung tatalakayin ang mga bagay na may kaugnayan sa kanilang mga anak. Maaari din nilang gamitin ang **Serbisyong Pagsasalin at Pag-iinterpretar (TIS National)** sa telepono bilang 131 450 na kumontak sa paaralan.

Translating and Interpreting Service (TIS National)	13 1450
TIS National website	www.immi.gov.au/tis

Pagpapalista

Upang mapalista ang iyong anak sa isang paaralan, kontakin nang personal o sa pamamagitan ng telepono ang paaralan. Kailangan mong dalhin ang iyong *visa* o mga dokumento ng iyong pagdating sa Australya, patunay ng petsa ng kapanganakan ng iyong anak, at anuman mga papeles kabilang ang mga report sa paaralan kaugnay ng kanilang dating edukasyon. Maaaring kailanganin din na magpakita ng mga dokumento ng pagbabakuna.

Bokasyonal na Edukasyon

Ang mga kursong **VET**(Vocational Education and Training) at **TAFE** (Technical and Further Education) ay inilaan para sa mga mag-aaral na nagnanais ng mga bokasyonal, teknikal o mga kasanayang pantrabaho. Maraming kurso ang sumasakop sa bokasyonal na pagsasanay katulad ng teknolohiyang impormasyon, serbisyong pangnegosyo, sining at media, turismo at mabuting pakikitungo, konstruksiyon at transportasyon, pangnayon at

minahang pagmamanupaktura, at pag-iinhinyero. Ang mga kolehiyong VET at TAFE ay sumisingil ng bayad at ang mga mag-aaral ay karaniwang bumibili ng kanilang sariling mga libro. Kailangang makatapos ng haiskul ang mga mag-aaral upang maging karapat-dapat para sa ilang mga kurso. Para sa higit pang impormasyon kumontak sa:

TAFE SA (General Enquiries)

1800 882 661

TAFE SA website

www.tafe.sa.edu.au

Mga unibersidad

Ang mga unibersidad sa Australya ay kabilang sa mga pinakamahasay sa buong mundo. Ang isang normal na kursong undergraduate na degree ay umaabot nang 3 taon, ngunit may mga dobleng karera at mga pag-aaral na post graduate na mas matagal bago matapos. Ang ibang mga kurso ay maaaring gawin sa labas o ang tinatawag na distance learning o kaya'y part time lamang. Ang mga unibersidad ay maaari ding mag-alok ng mas maikling mga kurso para sa propesyonal na pagpapaulad.

Para sa impormasyon tungkol sa pagpapalista at sa mga kurso, kumontak sa mismong unibersidad, o bisitahin ang **going to university** website.

Ang website na **Study in Australia** may makatutulong na impormasyon tungkol sa pag-aaral sa Australya na makukuha sa 12 lengguwahe.

Going to Uni website

www.goingtouni.gov.au

Study in Australia website

studyinaustralia.gov.au

Para sa higit pang impormasyon kumontak sa:

University of Adelaide

8303 4455

Flinders University

8201 3911

University of South Australia

8302 6611

Kabilang sa mga bayarin para sa mga kursong pang-unibersidad ang mga tuition fee, mga incidental fee, mga libro, tirahan at pangkalahatang mga gastos sa pamumuhay. Para sa karagdagang impormasyon tungkol sa tulong na maaari mong makuha magpunta sa:

**Going to Uni
Student Enquiry Line**

1800 020 108

Ang **Youth Allowance** o Panustos para sa Kabataan (para sa mga taong nasa edad na 16-24 na taon) at ang mga kabayaranang **Austudy** o pag-aaral sa Australya (para sa may edad na 25 taon at mahigit pa) ay nagbibigay ng pananalaping tulong para sa mga full-time na mag-aaral na kumukuha ang mga naaprubahang kurso. Ang parehong kabayaran na may ilang limitasyon ay batay sa kita at aria-arian. Ang 2-taong panahon ng paghihintay ay karaniwang inaaplay. Para sa higit pang impormasyon tungkol sa mga panukalang suportang pananalapi na ito, kumontak sa Centrelink (basahin ang Tsapter 8, *Kasiguruhang panlipunan*).

11. Ang sistemang pangkalusugan

Medicare

Ang Pamahalaang Australya ay nagbibigay ng tulong para sa mga medikal na gastos at pangangalaga sa ospital sa pamamagitan ng panukalang tinatawag na **Medicare**. Nagbabayad ang Medicare para sa halos lahat ng gastos ng mga pagpapatingin sa doktor, mga x-ray, pagsusuri ng dugo, pangangalaga sa publikong ospital, at ilan pang mga serbisyo.

Upang malaman kung ikaw ay karapat-dapat at upang magparehistro sa Medicare, kailangan mong pumunta sa isang tanggapan ng Medicare na dala ang iyong pasaporte, mga dokumento sa pagbibiyahe at permanenteng visa.

Hindi nagbabayad ang Medicare para sa gastos ng ambulansiya, serbisyong dental, pisiyoterapi, salamin sa mata, podyatriya, serbisyong kayropraktik, o akomodasyon sa pribadong ospital. Para sa higit pang impormasyon tungkol sa Medicare, basahin ang Tsapter 1, *Ano ang kailangang gawin kaagad matapos na dumating*.

Medicare website

www.medicareaustralia.gov.au

Centrelink Health Care Card (Kard para sa Pangangalaga ng alusugan mula sa Centrelink)

Kung ikaw ay tumatanggap ng kabayaran mula sa Centrelink o mababa ang kinikita, ikaw ay maaaring maging karapat-dapat para sa Pampamahalaang [Health Care Card](#). (kard para sa pangangalaga ng kalusugan). Ang kard ay magbibigay sa iyo ng benepisyo sa hanay ng mga konsesyon, kabilang ang halaga ng mga gamot at mga serbisyong pangkalusugan (doktor, dentista at ambulansiya). Para sa higit pang impormasyon tungkol sa Centrelink, basahin ang Tsapter 8, Kasiguruhang Panlipunan.

Kahit na ikaw ay may Health Care Card, kailangan mo pa ring ipakita ang iyong Medicare card para sa lahat ng mga batayang ospital at medikal na pagpapagamot kasabay ng iyong Health Care Card.

Pribadong segurong pangkalusugan

Pinipili ng maraming mga Australyano na magbayad ng pribadong health insurance. Ito ay sumasakop sa lahat or ilang bahagi ng halaga ng pagpapagamot bilang pribadong pasyente sa mga pribado o publikong ospital, at maaaring kabilang ang ilang mga serbisyo na hindi sakop ng Medicare, tulad ng pangangala sa ngipin, karamihang pangangalaga sa mata at sasakyang pang-ambulansya. Ang mga halaga at uri ng cover o sakop nito ay nagkakaiba-iba sa pangkalahatan, kaya kung ikaw ay magpapasiyang kumuha ng pribadong health insurance, mahalagang ikumpara ang iba't ibang pondo at alamin **nang maingat ang mga detalye bago bumili ng policy**.

Mga insentibo

Ang pamahalaan ay nagbibigay ng mga pananalaping insentibo na naglalayong mahikayat ang mga tao na kumuha ng pribadong health insurance. Kung pinag-iisipan mong kumuha ng pribadong health insurance, ikaw ay kailangang maging maalam sa:

- 1 **Ang 30 per cent Rebate** – Ang lahat ng mga Australyano ay karapat-dapat na mag-claim ng 30 per cent Rebate kung sila ay karapat-dapat para sa Medicare at mayroong tumutupad na health insurance policy na nagbibigay ng pagpapagamot sa ospital, pangkalahatang sakop na pagpapagamot ('ancillary' o mga 'extra') o ng pareho. (para sa mga taong nasa edad na 65-69 taon ang Rebate ay 35 porsiyento, at para sa mga taong nasa edad na 70 taon at lampas pa ang Rebate ay 40 porsiyento).

2. Ang Medicare Levy Surcharge – Karamihan sa mga Australyanong nagbabayad na buwis ay may Medicare Levy na kabilang sa halaga ng buwis na kanilang ibinabayad. Ang Medicare Levy Surcharge ay ang karagdagang 1 % surcharge na ipinapataw sa mga taong kumikita nang lampas sa ilang tiyak na income threshold at walang hospital insurance. Sa kasalukuyan ang mga income threshold ay AUD70,000 baw't taon para sa mga nagsosolo at AUD140,000 baw't taon para sa mga mag-asawa o mga pamilya.

3. Ang Lifetime Health Cover – Hinihikayat ng panukalang ito ang mga tao na kumuha ng hospital cover sa maagang edad. Kung ang isang tao ay kumuha ng hospital cover matapos ang unang araw ng Hulyo makalipas ng kanilang ika-31 taong kaarawan, sila ay magbabayad nang higit pa para sa parehong antas ng cover kaysa sa taong kumuha ng cover bago sumapit ang unang araw ng Hulyo matapos ang kanilang ika-31 kaarawan. Ang halaga ay tumataas nang 2% bawat taon kung ipagpapaliban ng isang tao ang pagkuha ng cover.

May espesyal na mga kondisyon na angkop para sa mga bagong migrante na dumating sa Australya matapos ang unang araw ng Hulyo kasunod ng kanilang ika-31 kaarawan. Ang mga migrante ay hindi nagbabayad ng nadagdagang halaga kung sila ay kukuha ang pribadong hospital cover sa loob ng 12 buwan mula sa araw na sila ay magparehistro bilang karapat-dapat sa Medicare.

Mahalagang isaalang-alang ang pagkuha ng hospital cover sa unang taon pagkatapos na ikaw ay magrehistro sa Medicare. Kung pinili mong maghintay nang mahigit sa 12 buwan matapos na ikaw ay magrehistro sa Medicare, kakailanganin mong magbayad ng Lifetime health Cover loading na katumbas ng 2 porsiyento para sa baw't taon na ikaw ay lampas sa edad 30 taon kapag ikaw ay magpasya na kumuha ng hospital cover.

Karagdagang impormasyon

Ikaw ay maaaring makakuha ng karagdagang impormasyon tungkol sa pribadong health insurance ay maaaring makuha sa pamamagitan ng pagbisita sa mga website na: www.privatehealth.gov.au at www.phiac.gov.au/ o sa pamamagitan ng pagkontak sa:

Private Health Insurance Ombudsman

1800 640 695

Private Health Insurance Ombudsman website

www.phio.org.au

Medikal na tulong

Mga kagipitan

Maaaring makatanggap ng emergency treatment o kagipitang paggamot mula sa mga medical centre o mga departamento ng emergency ng mga ospital. Ang mga publiko at pribadong ospital ay nakalista sa bahagi na 'Hospitals' sa [White Pages](#) na direktoryo ng telepono. Ang impormasyon tungkol sa mga ambulansya ay nasa Tsapter 3, *Mga Serbisyong Pangkagipitan*.

Kung ikaw ay pupunta sa ospital, alalahanin mong dalhin ang mga gamot na iyong iniinom at gayundin ang iyong Medicare kard, kard ng pagiging miyembro ng pribadong health insurance, Health Benefits o Pension Concession Card.

Ang kagipitang paggamot ay maaaring makuha sa loob ng 24 na oras sa mga departamentong 'Casualty' o 'Emergency' ng mga publikong ospital.

Kung ang kalagayan ay hindi isang kagipitan dapat kang humingi ng medikal na tulong mula sa isang general practitioner.

Mga general practitioner (Mga Doktor Ng Pamilya)

Kung ito ay hindi isang kagipitan, magpunta muna sa doktor ng iyong pamilya (tinatawag ding 'general practitioner' o **GP**) o sa isang medical centre. Maaari kang pumili ng doktor na

titingin sa iyo o pupuntahang medical centre – ang mga ito ay nakalista sa [Yellow Pages](#) na direktoryo ng telepono sa seksiyong ‘Medical practitioners’.

Ang iyong doktor ay maaaring mag-**bulk bill**. Ang ibig sabihin nito ay papipirmahin ka sa Medicare form, at ipapadala ito sa Medicare na siyang magbabayad sa doktor. Kung hindi, sisingilin ka ng doktor at maaari mong singilin ang halaga mula sa Medicare o sa pondo ng iyong pribadong health insurance kung ikaw ay may karapatan para dito. Sa alinmang pagkakataon, kailangan mong dalhin ang iyong Medicare (at Health Care Card kung mayroon ka nito)

Pag-iinterpretate

Maaaring gamitin ng mga doktor ang karapatang mauna sa linyang pantelepono upang ikaw ay magkaroon ng interpreter sa panahon ng iyong pagpapatingin. Ito ay walang bayad para sa iyo o sa doktor, sa isang kondisyon na ikaw ay permanenteng residente o mamamayan ng Australya at kung ang medikal na konsultasyon ay sakop ng Medicare. Maaari ding magbook ng ‘on-site interpreter’ ang doktor kung ito ay kinakailangan.

TIS National Doctors Priority Line (24 Hours)

1300 131 450

TIS National website

www.immi.gov.au/tis

Mga espesyalista

Ikaw ay hindi maaring magpatingin sa isang medikal na **espesyalista** hangga’t hindi muna nakikipagkita sa isang GP. Maaari kang irekomenda ng doktor sa isang medikal o ibang espesyalista para sa higit pang paggamot.

Mga gamot

Kung sa palagay ng doktor ay kailangan mo ng mga gamot, maaari kang bigyan ng reseta na dadalhin mo sa **botika** (o **farmasya**). Maraming mga gamot, tulad ng antibiotic, ang mabibili lamang kung may reseta. Kung ikaw ay may Health Care Card o Pension Concession Card na ibinigay ng Centrelink, ikaw ay makakakuha ng concession para sa ilang mga gamot. Kailangan mo ring dalhin ang iyong Medicare card kung kukuha ng mga gamot sa iyong botika.

Mahalagang basahin nang maingat ang mga etiketa at mga tagubilin at magtanong kung hindi maliwanag. Para sa tulong o impormasyon tungkol sa mga gamot, kausapin ang isang parmasyutiko o tumawag sa:

Medicines Line

1300 888 763

(Lunes - Biyernes, 9 n.u. - 6 n.g)

Website

www.nps.org.au

Community Health Centres (Mga Sentrong Pangkalusugan sa Komunidad)

Ang mga **Community Health Centres** (Sentrong Pangkalusugan sa Komunidad) ay nagbibigay ng mababang halagang mga serbisyo para sa mga taong mula sa lahat ng hanay ng edad. Hindi lahat ng mga centre ay nagbibigay ng parehong mga serbisyo. Ngunit, kadalasan kabilang sa mga makukuhang serbisyo ay ang pag-aalaga sa maysakit, pagtataguyod at edukasyong pangkalusugan, pisiyoterapi, pangangalaga sa ngipin, pangangalagang medikal, pagpapayo at kapakanang panlipunan. Ang mga ito ay nakalista sa [White Pages](#) na direktoryo ng telepono sa seksiyong ‘Community Health Services’ o ‘Health’

Kalusugang Pangkaisipan

May ilang mga serbisyo para sa mga taong nangangailangan ng tulong para sa mga problema at sakit na nauukol sa kalusugang pangkaisipan. Sa karamihang situwasyon, ang mga taong nangangailangan ng tulong para sa mga problemang nauukol sa kalusugang

pangkaisipan ay kailangang kumontak sa kanilang GP o Sentrong Pangkalusugan sa Komunidad.

Ang **Survivors of Torture and Trauma Assistance and Rehabilitation Service (STTARS)** ay nagbibigay ng serbisyong pagpapayo at suporta sa mga nakaligtas sa pagpapahirap at troma. Ito ay walang pampulitika o pangrelihiyong mga kaugnayan at ang serbisyo ay libre at kompidensiyal. Ang ahensiya ay nagsusuplay ng mga interpreter.

STTARS

8346 5433

Website

www.sttars.org.au/

Mga serbisyo para sa mga taong mula sa magkakaibang kultura at lengguwahe

Maraming mga ospital at malalaking sentrong pangkalusugan ang may mga pangkat ng mga pangkalusugang propesyonal na nagbibigay ng mga serbisyo para sa mga lokal na migranteng komunidad. Kabilang sa mga serbisyong ito ang pagbibigay-payo, rekomendasyon, at mga impormasyong pangkalusugan. Tawagan ang iyong lokal na ospital o Sentrong Pangkalusugan sa Komunidad upang alamin kung may **Multicultural Health Worker** o multikultural na manggagawang pangkalusugan para sa grupo ng iyong wika.

Ang Migrant Health Service ay isa sa maraming mga ahensiyang pinondohan upang magbigay ng tulong pangkalusugan at mga reperal para sa mga bagong dating.

Migrant Health Service

21 Market St

ADELAIDE

Tel: (08) 8237 3900

Kaligtasang pambata at pag-iwas sa aksidente

Ang **Kidsafe**, ang Child Accident Prevention Foundation of Australia ay isang di-pampamahalaang organisasyon na nagbibigay ng impormasyon at mga serbisyo sa mga magulang at komunidad ukol sa kaligtasang pambata at pag-iwas sa aksidente. Ang ilang isinaling mga Fact Sheet ay maaaring makuha sa website ng Kidsafe sa seksiyon ng Western Australia at Victoria.

Kidsafe SA

8161 6318

**Tulong sa mga wikang maliban sa
Ingles**

131 450

Website

www.kidsafe.com.au

Pagbabakuna

Pinangangalagaan ng pagbabakuna ang mga bata (at matatanda) laban sa mapanganib na mga impeksiyon. Ang pagbabakuna ay hindi sapilitan ngunit inirerekomenda para sa lahat ng mga bata. Ang ilang mga estado at teritoryo (NSW, VIC, TAS at ACT) ay mangangailangan ng pagpapakita ng ulat ng pagbabakuna kapag ang bata ay dumadalo ng day care o magsisimula sa iskuwela. Ito ay upang malaman ng mga sentro para sa pangangalaga ng bata at mga paaralan kung sino ang mga batang hindi pa nababakunahan. Ang pagbabakuna ay maaaring makuha mula sa doktor ng iyong pamilya o sa iyong Sentro para sa Kalusugang Pangkomunidad.

Kung nais mong makakuha ng mga pagbabakuna mula sa iyong Sentro para sa Kalusugang Pangkomunidad o lokal na konseho, kailangan mong kontakin sila upang alamin kung anong mga pagbabakuna ang maaaring makuha at kung kailan maaaring makuha ang mga ito.

Ang iyong anak ay kailangang maging up-to-date sa mga pagbabakuna o magkaroon ng iksemsiyon sa pagpapabakuna upang ikaw ay makatanggap ng Child Care benefit.

Kung ang iyong mga anak ay hindi nabakunahan, maaaring ikaw ay hindi karapat-dapat para sa mga kabayaran para sa pangangalaga ng bata.

National Immunisation Infoline

1800 671 811

[Australian Childhood Immunisation Register](#)

1800 653 809

National Immunisation website

<http://immunise.health.gov.au>

Mga Serbisyong nauukol sa Pangangalaga ng Ngipin

May mga pribadong dentista sa iyong lokal na lugar na karaniwang sumisingil ng bayad para sa serbisyo. Maaari mong naising kumuha ng pribadong health insurance upang makatulong sa pagbabayad para sa mga serbisyong nauukol sa pangangalaga ng ngipin.

Ang Estado at Territoryong mga pamahalaan ay nagbibigay din ng limitadong hanay ng libreng pangangalagang kalusugan para sa bibig para sa mga karapat-dapat na nagmamay-ari ng Centrelink concession card. Ang mga serbisyong ibinibigay ay ang primaryang lunas sa sakit at ilang batayang pangkalusugang pangangalaga sa bibig, kabilang na ang mga atripisyal na ngipin. Mangyari lamang na kontakin ang iyong pinakamalapit na medical centre o ospital para sa detalye ng mga serbisyo sa iyong lugar, at kontakin ang Centrelink (basahin ang Tsapter 8, *Kasiguruhang panlipunan*) upang alamin kung ikaw ay nararapat na mabigyan ng *concession*.

Ang mga mag-aaral sa Publikong Paaralan na hanggang 18 taon ang edad ay karapat-dapat na tumanggap ng libreng pangangalaga sa ngipin sa isang Pampamahalaang Klinikang Pangdentista na nakabase sa iba't ibang lugar ng mga paaralan. Upang alamin ang mga klinika sa iyong lugar, hanapin sa seksiyong 'SA Dental Service' sa [White Pages](#) na direktoryo ng telepono.

Paglapit sa Serbisyong nauukol sa Pangangalaga sa Matanda

Ang pangresidenteng pangangalaga sa matanda ay para sa mga matatandang tao na hindi na kayang manirahan sa tahanan sa iba't ibang dahilan katulad ng sakit, kapansanan, pangungulila sa namatay, isang kagipitan, mga pangangailangan ng kanilang tagapag-alaga, pamilya o mga kaibigan o dahilan lamang na mahirap mag-asikaso sa tahanan nang walang katulong. Maaaring naisin ng mga taong nangangailangan ng mas kaunting pangangalaga kaysa sa ibinibigay sa mga tahanan para sa pangangalaga sa matanda na isaalang-alang ang mga independiyenteng mga tirahang yunit o mga retirement village.

Ang mga Pangkat para sa Pagtatasa ng Pangangalaga sa Matanda o Aged Care Assessment Teams (ACATs) ay nagbibigay payo kung anong uri ng pinondohang mga serbisyo ng Pamahalaang Australya ang kailangan mo upang makatulong sa iyo na magpatuloy sa paninirahan sa iyong sariling tahanan o kung kailangan mong pumasok sa isang tahanan para sa pangangalaga sa matanda.

May 5 hakbang na kailangang sundin kung nais mong lumipat sa isang tahanan para sa pangangalaga sa matanda. Ang mga ito ay:

- Pagtatasa ng iyong pagiging karapat-dapat
- Paghahanap ng tahanan
- Pag-alam ng halaga
- Pag-aaplay
- Paglipat at paninirahan

Para sa tulong kaugnay ng anumang bagay na may kinalaman sa pangangalaga sa matanda, kontakin ang:

Aged and Community Care InfoLine

1800 500 853

Seniors website

www.seniors.gov.au

May hanay ng mga serbisyo para sa pangangalaga sa komunidad (pangangalaga para sa mga taong naninirahan sa kanilang sariling mga tahanan o sa komunidad) at mga serbisyong nauukol sa residensiyal na pangangalaga (pangangalaga para sa mga taong naninirahan sa mga Nursing Home o mga Hostel) na maaaring maibigay sa mga nakatatandang tao. Maaari mong alamin ang mga detalye ng pagkontak para sa ilang mga organisasyon at mga serbisyo para sa pangangalaga ng matatanda sa South Australia (kabilang ang mga serbisyo para sa mga taong di-Ingles ang tubong wika) na nakalista sa seksiyong 'Aged' ng [White Pages](#) na direktoryo ng telepono.

Ang mga **Commonwealth Carelink Centre** ay nagbibigay ng isang mapagkukunan ng impormasyon tungkol sa mga serbisyo para sa pangangalaga ng matatanda sa iyong lokal na lugar, kumontak sa:

Commonwealth Carelink Centres (Libreng tawag) **1800 052 222**

Carelink Centres website www.commcarelink.health.gov.au

Ang **Multicultural Aged Care** ay nagbibigay ng impormasyon, pagpapayo at tulong kaugnay ng angkop na mga serbisyong ukol sa pangangalaga ng matatanda para sa mga komunidad na mula sa iba't ibang kultura at lengguwahe, kumontak sa:

Multicultural Aged Care **8241 9900**

Ang **Ethnic Link Services** ay isang pangmalawakang estadong serbisyo na naglalayong matiyak na ang mga taong mula sa iba't ibang kultura at lengguwahe ay nakakakuha ng pantay na mga serbisyong nauukol sa pangangalaga ng matatanda para sa mga taong naninirahan sa komunidad. Ang serbisyo ay kumukuha ng mga empleyadong mula sa iba't ibang kultura at lengguwahe na makakatulong sa mga kliyente na matukoy ang kanilang mga pangangailangan at maiugnay sila sa mga angkop na serbisyo.

Ethnic Link Services **8241 0201**

Mga tumatawag sa kanayunan **1800 648 598**

Karagdagang impormasyon

Para sa karagdagang impormasyon at mga detalye ng iba pang mga serbisyong pangkalusugan, magtanong sa iyong lokal na doktor, medical centre, Sentrong Pangkalusugan sa Komunidad, ospital o parmasya.

12. Libangan at Media

Mga gawain sa labas

Ang Australya ay talagang angkop para sa mga gawaing may panlabas na pokus, katulad ng paglalakbay, bushwalking, kamping at isport. May ilang mga panuntunang nauukol sa kaligtasan kapag nasa labas :

- Sa tabing-dagat, lumangoy lamang sa mga lugar na pinapatrulyahan ng mga lifesaver. Palaging lumangoy sa pagitan ng mga bandera. Hindi lahat ng tabing-dagat ay pinapatrulyahan ng mga lifesaver.
- Iwasan ang paglangoy at pangingsda nang nag-iisa.
- Magsuot ng sumbrero kapag maiinit ang panahon upang maiwasan ang pagkasunog ng balat at kanser sa balat. Ito ay lalong mahalaga para sa mga maliliit na bata at maraming paaralan ang maggigiit na magsuot ng mga sumbrero sa kabuuang panahon ng tag-init.
- Gumamit ng losyon na pamproteksiyon sa araw. Ito ay mabibili sa botika o supermarket.
- Ang pagsisindi ng apoy sa labas at mga barbecue ay hindi pinahihintulutan sa mga araw na bawal ang apoy sa kalahatan o ang tinatawag na **total fire ban**. Para sa impormasyon tungkol sa mga araw na bawal ang apoy sa kalahatan kumontak sa:

Weather forecasts (Nagsasabi ng lagay ng panahon) 1196

Bureau of Meteorology website www.bom.gov.au/weather/

The Royal Life Saving Society Australia www.royallifesaving.com.au

Swim Australia www.swimaustralia.org.au

Kidsafe www.kidsafe.com.au

Basahin at sundin ang mga babalang nauukol sa kaligtasan at. Kung ikaw ay maingat, maaari mong makamit ang nakatutuwa at may gantimpalang libangang mga oportunidad sa iyong bagong bansa.

Ang mga sumusunod na numero ng telepono ay maaaring makatulong:

[National Parks and Wildlife SA](#)
Department of Environment and Heritage Helpline 8204 1910

[Fisheries Licensing](#) 8347 6107

Media

Karamihan sa mga tindahan ng pahayagan sa mga malalaking sentrong pamilihan ay may mga pahayagan sa iba't ibang wika, nguni't kung wala silang natatabi ng tanging pahayagang gusto mo maaari kang humiling na umorder sila nito para sa iyo.

Ang istasyon ng telebisyon at radyo ng **[Special Broadcasting Service \(SBS\)](#)** ay may mga programa sa maraming iba't ibang wikang pangkomunidad. Ang panlingguhang programa ay nakalista sa mga metropolitang pahayagan. Ang listahan ng mga etnikong istasyon ng radyo ay matatagpuan sa website ng National Ethnic and Multicultural Broadcasters' Council (NEMBC).

Ang istasyon ng radyong 5EBI FM ay nagsasahimpapawid ng mga programa sa iba't ibang wika sa talapihitang 103.1 KHz. Ang Radio Adelaide *101.5FM*, isang pangkomunidad na istasyon ng radyo ay nagtataguyod ng mga isyung multikultural, pangkabataan at kasalukuyang mga pangyayari at pinapatakbo kaugnay ng UniSA.

Bago pumirma sa anumang kontrata para sa mga serbisyong pangkomunikasyon, ang lahat ng mga mamimili ay kailangang magsiyasat kung ang serbisyong kanilang papasukan ay kailangan kung isasaalang-alang ang kanilang mga kaayusan sa paninirahan. Sa ilang mga kaso may mga taong pumirma para sa isang suskrisyon sa may bayad na telebisyon sa paniniwalang kailangan nila ang serbisyo para sa tinatawag na 'free-to-air' na panonood.

Internet

May ilang mga programa na nagtitiyak na ang lahat ng mga taga Victoria ay nakakuha ng benepisyo mula sa mga mapagkukunan ng impormasyon sa internet. Kabilang sa mga programang ito ang libre at murang Internet access at pagsasanay para doon sa mga walang access. Para sa karagdagang impormasyon, kontakin ang iyong lokal na konseho o iyong lokal na paaralan (sa kanayunan at mga pangrehiyong lugar). Ang mga pampublikong aklatan ay maaaring magbigay ng libreng paggamit sa internet.

Australian Library Gateway

www.nla.gov.au/libraries

Australian Internet Cafes

www.gnomon.com.au/publications/netaccess/

Ang serbisyong SA Customer Contact Centre ay isang pangkalahatang-layuning lugar na matatawagan upang makatulong sa mga tumatawag na mabigyan ng impormasyon tungkol sa lugar ng Estadong Pampamahalaan na nais nilang kontakin:

Service SA Customer Contact Centre

13 2324

13. Kagawaran ng Imigrasyon at Pagkamamamayan

Ang **Department of Immigration and Citizenship (DIAC)** o Kagawaran ng Imigrasyon at Pagkamamamayan ay ang inyong matatawagan para sa lahat ng bagay na nauukol sa *visa* at pagkamamamayan ng Australya. Marami ding mga pangkalahatang impormasyon na maaaring makuha mula sa pahina ng website ng **Living in Australia** ng DIAC kabilang ang paninirahan sa Australya.

Mga pagtatanong sa DIAC	13 1881
DIAC website	www.immi.gov.au
Living in Australia web pages	www.immi.gov.au/living-in-australia

Ang mga pangrehiyong tanggapan ng DIAC ay tumutugon sa hanay ng mga serbisyong pang-imigrasyon, katulad ng mga *visa* at permit, at mga aplikasyon para sa pansamantala o permanenteng paninirahan:

South Australian DIAC Office
3rd Floor East
55 Currie St
ADELAIDE SA 5000

Pagkamamamayan sa Australya

Para sa karamihang mga permanenteng residente, ang unang hakbang sa pagiging isang mamamayan ng Australya ay ang pagpasa ng pagsusulit sa pagkamamamayan. Upang makapaghanda para sa pagsusulit, dapat mong basahin ang citizenship resource book na maaaring makuha mula sa website na nakalista sa ibaba.

Kapag ikaw ay nakapasa sa pagsusulit at natugunan ang iba pang mga kinakailangan para sa pagkamamamayan ng Australya, kabilang ang paninirahan sa Australya sa isang tiyak na haba ng panahon at pagkakaroon ng mabuting pagkatao, ikaw ay kailangang gumawa ng aplikasyon para sa pagkamamamayan ng Australya. Kung ang iyong aplikasyon ay matagumpay, ikaw ay aanyayahang dumalo ng seremonya para sa pagkamamamayan. Sa seremonya, karamihan sa may sapat na gulang na mga aplikante ay kakailanganing gumawa ng Pledge of Commitment bago sila maging mga mamamayan ng Australya. Para sa karagdagang impormasyon kabilang ang pagiging karapat-dapat at mga application form tunghayan ang:

Citizenship Information Line (in Australia)	131 880
Citizenship website	www.citizenship.gov.au

Matapos na ikaw ay maging mamamayan ng Australya, maaari kang mag-aplay para sa Australian passport. Kung ikaw ay magpapatuloy na humawak ng citizenship mula sa ibang bansa gayundin ng iyong Australian citizenship, ikaw ang kailangang magbiyahe papasok at palabas ng Australya na gamit ay iyong Australian passport.

Para sa mga mamamayan ng Australya, sapilitan ang pagpapatala upang bumoto kung ikaw ay 18 taong gulang ang edad o mas matanda. May pagkakataong magpatala sa seremonya ng iyong pagiging mamamayang Australyano. Maaari ka din magpatala sa edad na 17 taon upang maging handa sa pagboto kapag ikaw ay dumating sa edad na 18.

Ang mga porma ng pagpapatala ay maaaring makuha mula sa mga tanggapan ng koreo, mga opisina ng **Australian Electoral Commission (AEC)** at sa website ng AEC. Ang pagkumpleto ng isang form ay magtatala sa iyo para sa pagboto sa mga pederal na eleksiyon, eleksiyon ng estado/teritoryo at karamihan sa mga eleksiyon ng mga lokal na pamahalaan. Tuwing ikaw ay lilipat ng tirahan dapat mong kumpletohin ang isang bagong

enrolment form. Maaaring makakuha ng karagdagang impormasyon mula sa website (kabilang ang mga lengguwaheng maliban sa Ingles) o tumawag sa AEC kung mayroon kang anumang katanungan.

Australian Electoral Commission (AEC)

13 2326

AEC website

www.aec.gov.au

Resident return visa o *visa* para makabalik ang residente

Kung ikaw ay isang permanenteng residente ng Australya na nagbabalak na umalis ng Australya para sa anumang pansamantalang panahon at nagnanais na bumalik sa Australya, maaaring mangailangan ka ng **Resident Return Visa** o ang tinatawag na visa para makabalik ang isang residente. Kontakin ang DIAC upang alamin kung kailangan mo ng *visa* para makabalik sa Australya.

Mga pagbisita ng pamilya sa Australya

Upang bumisita

Ang mga bisita ay kailangang mag-aplay para sa visa na sakop ang buong panahon ng kanilang pamamalagi sa Australya. Ang bawa't uri ng visitor's visa ay may kalakip na espesyal na mga kondisyon, kaya kontakin ang pinakamalapit na opisina ng **Australian Overseas Immigration** (basahin sa ibaba) para sa higit pang impormasyon.

Ang sistemang **Electronic Travel Authority (ETA)** ay maaaring gamitin ng mga taong may pasaporte sa mahigit na 30 bansa sa pamamagitan ng pinahintulutang ahensiya ng pagbibiyaha at mga airline, at mula sa karamihan sa mga diplomatikong opisina sa Australya. Sa pamamagitan ng ETA maraming pansamantalang bisita ang nakakakuha ng pahintulot sa pagbiyahe sa Australya kasabay ng pagsasaayos ng kanilang biyahe. Para sa ETA, hindi na kailangan ng biyahero na magkumpleto ng application form para sa visa. Makakakuha ng karagdagang impormasyon sa website na: www.eta.immi.gov.au.

Upang mangibang-bayan

May tatlong pangunahing mga bahagi sa programa ng imigrasyon sa Australya:

- **Family migration** (Imigrasyon ng pamilya). Ang aplikante ay kailangang may kamag-anak sa Australya na mag-iisponsor sa kanila.
- **Skilled migration** (Imigrasyon kaugnay ng kasanayan). Ang aplikante ay kailangang may mga kasanayan na makatutulong sa ekonomiya o sa iba pang aspeto ng pamumuhay sa Australya
- **Refugee, Humanitarian, Special Humanitarian and Special Assistance programs.** (Programang nauukol sa Refugee, Makatao, Espesyal na Makatao at Espesyal na tulong).

May mga istriktong pangangailangan sa bawa't kategorya ng imigrasyon na kailangang matugunan ng iyong mga kamag-anak upang sila ay makapangibang-bayan. Ang mga regulasyon ng migrasyon ay mahirap unawain at madalas magbago, kaya mas mabuting kontakin ang DIAC para sa impormasyon sa iyong sariling kalagayan. Para sa karagdagang impormasyon basahin ang:

Migrating to Australia

www.immi.gov.au/immigration.htm

Ang listahan ng mga tanggapan ng Australian Overseas Immigration Office ay matatagpuan sa website na: www.immi.gov.au/contacts/overseas/index.htm

14. Lokal na pamahalaan at mga serbisyong pangkomunidad

Ang Australya ay may tatlong saklaw ng pamahalaan: Komonwelt, Estado o Teritoryo, at lokal. Ang iyong lokal na konseho ang nangangalaga sa lugar na iyong tinitirhan at nagbibigay ng maraming mahalagang mga serbisyo na nakalaan para sa lahat ng mga tao sa lokal na komunidad. Ang mga konseho ay pinopondohan sa kalakhan ng mga rates o buwis na ibinabayad ng mga lokal na nagmamay-ari ng mga ari-arian. Hindi mo kinakailangang magkaroon ng ari-arian upang makakakuha ng mga serbisyong ito.

Mga serbisyong pangkomunidad

Ang mga konseho ay madalas na nagpapagamit ng mga publikong bulwagan sa mga grupo sa komunidad, mga kagamitang para sa palakasan, libangan at pangkultura.

Ang mga konseho ay nagbibigay din ng maraming mga serbisyong pansuporta katulad ng mga sentrong pangkalusugan para sa bata, sentro para sa pangangalaga ng mga bata, manggagawa para sa mga kabataan, at mga serbisyong nauukol sa pangangalaga para sa mga matanda at sa pagkainutil.

Mga serbisyong Multikultural

Maraming mga konseho ang mayroong multikultural o pangkomunidad na manggagawa na maaaring magbigay ng mahalagang tulong at payo habang ikaw ay nagsisimulang manirahan sa Australya. Ang ilan ay may mga serbisyo na inilaan upang matugunan ang mga tanging pangangailangan ng mga matandang mamamayan na mula sa magkakaibang kultura at lengguwahe.

Mga Aklatan

Karamihan sa mga lugar ay mayroong mga pampublikong aklatan kung saan ang mga tao ay maaaring maging miyembro upang makahiram ng mga libro nang libre. Ang mga aklatan ay mayroon din o maaaring maka-order ng mga libro sa mga wikang maliban sa Ingles. Maaari kang makagamit ng internet sa karamihang mga aklatan.

Iba pang mga serbisyo

Ang mga konseho ay nagmamantina ng mga lokal na kalsada, nagtatayo ng mga publikong palikuran at tinitiyak na ang mga tindahan at restoran ay tumutugon sa tamang mga pamantayan ng kalusugan. Kinokontrol nila ang mga pagpapatayo ng mga gusali, at kung nais mong magsagawa ng mga pagbabago sa iyong tinitirhang ari-arian, kailangang alamin mo sa iyong konseho kung ito ay aaprubahan.

Ang mga konseho ay may katungkulan sa koleksyon at pagreresaykel ng mga basura. Makipag-alam sa iyong konseho o mga kapitbahay tungkol sa mga araw ng koleksiyon.

Higit pang impormasyon

Pumunta sa iyong lokal na konseho o lokal na aklatan para sa higit pang impormasyon tungkol sa mga serbisyo na maaring makuha sa iyong distrito. Ang mga numero ng telepono ng Konseho ay nakalista sa [White Pages](#) na direktoryo ng telepono sa seksiyong 'local district'. Tandaan, sila ang mga eksperto sa iyong lokal na lugar. Ang impormasyon tungkol sa lokal na pamahalaan ay maaari ding makuha sa website na www.gov.au.

Ang Asosasyon ng Lokal na Pamahalaan ay maaaring magbigay ng abiso kung anong konseho ang nakakasakop sa lugar na iyong tinitirhan

Local Government Association
(Asosayon ng Lokal na Pamahalaan)

8224 2000

Website

www.lga.sa.gov.au